

Selvitys taiteen perusopetuksen rahoitusjärjestelmän uudistamistarpeista taiteen perusopetuksen saatavuuden turvaamiseksi sekä rahoitusjärjestelmän selkeyttämiseksi ja ajantasaistamiseksi

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:27

Anniina Suominen

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:27

Selvitys taiteen perusopetuksen
rahoitusjärjestelmän uudistamistarpeista taiteen
perusopetuksen saatavuuden turvaamiseksi
sekä rahoitusjärjestelmän selkeyttämiseksi ja
ajantasaistamiseksi

Anniina Suominen

Opetus- ja kulttuuriministeriö

ISBN: 978-952-263-653-9

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2019

Kuvailulehti

Julkaisija	Opetus- ja kulttuuriministeriö		10.6.2019
Tekijät	Anniina Suominen, Aalto yliopisto		
Julkaisun nimi	Selvitys taiteen perusopetuksen rahoitusjärjestelmän uudistamistarpeista taiteen perusopetuksen saatavuuden turvaamiseksi sekä rahoitusjärjestelmän selkeyttämiseksi ja ajantasaistamiseksi		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:27		
Diaarinumero		Teema	Kulttuuri
ISBN PDF	978-952-263-653-9	ISSN PDF	1799-0351
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-653-9		
Sivumäärä	70	Kieli	suomi
Asiasanat	taidekasvatus, taidepolitiikka, koulutusjärjestelmät, rahoitusjärjestelmät, valtionosuusjärjestelmät		
Tiivistelmä Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 31.1.2019 professori Anniina Suomisen selvityshenkilöksi tehtävänään muodostaa kokonaisnäkemyksen taiteen perusopetuksen rahoitusjärjestelmän uudistamistarpeista taiteen perusopetuksen saatavuuden turvaamiseksi sekä rahoitusjärjestelmän selkeyttämiseksi ja ajantasaistamiseksi. Tehtävään sisältyi ehdotusten tekeminen siitä, minkälaisilla lainsäädännöllisillä muutoksilla tai muilla uudistamis- ja jatkotoimenpiteillä rahoitusjärjestelmän toimivuutta ja joustavuutta voitaisiin parantaa. Selvitys toteutettiin kaksivaiheisena siten, että selvityksen ensimmäinen osa, ”Asiakirja keskeisistä huomioista ja toimenpide-ehdotukset koskien taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaisen valtionosuusjärjestelmän uudistamistarpeita” toimitettiin opetus- ja kulttuuriministeriölle 31.3.2019. Ensimmäinen osa sisältyy lopulliseen selvitykseen, joka valmistui 31.5.2019. Selvityshenkilö kartoittaa olemassa olevaa tietoa ja muodostaa kuvan taiteen perusopetuksen rahoitusta koskevasta kokonaisuudesta. Hän nostaa esiin kokonaisuuden muodostamisen haasteellisuuden ja esittää syyksi päätöksenteon ja hallinnoinnin monitahoisuuden ja osittaisen päällekkäisyyden, tiedonkeruun eriytyneisyyden ja hajanaisuuden sekä kentän toimijoiden moninaisuuden. Selvitystyö rakentuu huomioille ja ehdotuksille (19), joista osaa selvityksen tekijä ehdottaa toimeenpantavaksi heti ja osaa puolestaan jatkoyöstettäväksi työryhmytyönä. Selvityksen vaiheessa I selvityshenkilö tarkastelee taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaisen valtionosuusjärjestelmän mahdollisia uudistamistarpeita ja tekee viisi ehdotusta koskien taiteen perusopetuksen rahoituksen ennakoitavuutta ja rakenteellista uudistamista sekä saatavuuden edistämistä. Selvityshenkilö korostaa saatavuuden rinnalla taiteen perusopetuksen saavutettavuutta. Vaiheessa II selvityshenkilön ehdotukset koskevat taiteen perusopetuksen arvoinnin ja rahoitusjärjestelmän kehittämistä laajemmin. Professori Suominen nostaa selvitystyössään esille taiteen perusopetuksen kansallisesti merkittävän aseman sekä myös sen kansainvälisen ainutlaatuisuuden omana koulutusmuotonaan. Selvityshenkilö katsoo, että taiteen perusopetus on koulutusmuoto, jota tulee tukea ja kehittää valtiollisena ja kulttuurisena voimavarana ja rikkautena.			
Kustantaja	Opetus- ja kulttuuriministeriö		
Julkaisun jakaja/ myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Undervisnings- och kulturministeriet	10.6.2019
Författare	Anniina Suominen	
Publikationens titel	Utredning om behovet av att förnya finansieringssystemet för grundläggande konstundervisning i syfte att trygga tillgången till undervisningen och för att förtydliga och uppdatera finansieringssystemet	
Publikationsseriens namn och nummer	Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2019:27	
Diarienummer		Tema Kultur
ISBN PDF	978-952-263-653-9	ISSN PDF 1799-0351
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-653-9	
Sidantal	70	Språk finska
Nyckelord	konstfostran, konstpolitik, utbildningssystem, finansieringssystem, statsandelssystem	
Referat Den 31 januari 2019 tillsatte undervisnings- och kulturministeriet professor Anniina Suominen som utredare med uppgift att bilda en helhetsuppfattning om behovet av att förnya finansieringssystemet för grundläggande konstundervisning i syfte att trygga tillgången till undervisningen och för att förtydliga och uppdatera finansieringssystemet. I uppdraget ingick att föreslå ändringar i lagstiftningen och andra reformerande och fortsatta åtgärder för att förbättra finansieringssystemets funktion och flexibilitet. Utredningen genomfördes i två delar så att den första delen, "Centrala observationer och åtgärdsförslag gällande behoven av att förnya den grundläggande konstundervisningens statsandelssystem som grundar sig på undervisningstimmar", lämnades till undervisnings- och kulturministeriet 31.3.2019. Den första delen ingår i den slutliga utredningen som färdigställdes 31.5.2019. Utredaren kartlägger den befintliga informationen och skapar en helhetsbild av finansieringen av grundläggande konstundervisning. Hon lyfter fram svårigheterna med att skapa en helhetsbild och anger som orsak att beslutsfattandet och förvaltningen är invecklad och delvis överlappande, datainsamlingen är differentierad och utspridd samt att det finns en stor mångfald bland aktörerna på fältet. Utredningsarbetet bygger på observationer och förslag (19), och utredaren föreslår att en del av dessa genomförs direkt medan en del bör vidareutvecklas av en arbetsgrupp. I första delen av utredningen granskar utredaren eventuella behov av att förnya den grundläggande konstundervisningens statsandelssystem som grundar sig på undervisningstimmar och framför fem förslag som gäller prognostiseringen av finansieringen av grundläggande konstundervisning och strukturell förnyelse samt främjande av tillgången. Vid sidan av tillgången till grundläggande konstundervisning lyfter utredaren fram utbildningens tillgänglighet. Förslagen i andra delen gäller den bredare utvecklingen av utvärderingen av den grundläggande konstundervisningen och av finansieringssystemet. I sitt utredningsarbete lyfter professor Suominen fram den grundläggande konstundervisningens betydelse på riksnivå samt att den på internationell nivå är unik som en egen utbildningsform. Utredaren anser att den grundläggande konstundervisningen är en utbildningsform som bör stödas och utvecklas som en statlig och kulturell resurs och rikedom.		
Förläggare	Undervisnings- och kulturministeriet	
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Description sheet

Published by	Ministry of Education and Culture		10 June 2019
Authors	Anniina Suominen		
Title of publication	Report on the needs to reform the system of financing basic education in the arts with a view to securing the availability of basic education in the arts and to clarifying and updating its financing system		
Series and publication number	Publications of the Ministry of Education and Culture, Finland 2019:27		
Register number		Subject	Culture
ISBN PDF	978-952-263-653-9	ISSN (PD F)	1799-0351
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-653-9		
Pages	70	Language	Finnish
Keywords	arts education, arts policy, education systems, financing systems, systems of central government transfers to local government		
Abstract On 31 January 2019, the Ministry of Education and Culture appointed Professor Anniina Suominen as the rapporteur for a comprehensive overview of the needs to reform the system of financing basic education in the arts with a view to securing the availability of basic education in the arts and to clarifying and updating its financing system. The rapporteur's task included making proposals on how legislative amendments or other reform measures and further action could be used to improve the functioning and flexibility of the financing system. The project was carried out in two stages. The first part of the report, "Document on the key observations and the proposals for measures addressing the reform needs related to central government transfers to local government allocated per lesson in basic education in the arts" was submitted to the Ministry of Education and Culture on 31 March 2019. The first part is included in the final report submitted on 31 May 2019. The rapporteur charts the existing information and forms an overall picture of the financing of basic education in the arts. She points out how challenging it has been to achieve an understanding of this issue owing to the complexity and partial overlaps of decision-making and administration, differentiated and fragmented information gathering, and diversity of the operators on the field. The report is structured around observations and proposals (19). The rapporteur recommends that some of them should be implemented immediately, while others should be further discussed in a working group. In Stage 1 of the report, the rapporteur examines the possible needs for reform related to the system of allocating central government transfers to local government per lesson in basic education in the arts. She also makes five proposals addressing the predictability, structural reform and better availability of the financing of basic education in the arts. The rapporteur draws attention to the accessibility of basic education in the arts, in addition to availability. In Stage 2, the rapporteur's proposals address a broader development of basic education in the arts and its financing system. In her report, Professor Suominen highlights the national significance of basic education in the arts as well as its uniqueness in the global context as a distinct form of education. The rapporteur concludes that basic education in the arts is a form of education that should be supported and developed as a national and cultural resource and asset.			
Publisher	Ministry of Education and Culture, Finland		
Distributed by/ publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Sisältö

Johdanto	11
1 Taiteen perusopetusta koskevat lait	13
2 Selvityksen vaihe I:	15
2.1 Toimeksianto sekä selvitystyölle määritetty tehtävä	15
2.2 Selvitystyö vaiheessa I	16
2.3 Taiteen perusopetus	18
2.4 Selvityksen ensimmäisen vaiheen aineistopohjainen tarkastelu ja alustavat huomiot	20
2.5 Valtionosuusrahoituksen ennakoitavuus, rahoitusperusteiden ja kustannustiedon kehittäminen, rakenteellinen uudistaminen, saatavuuden ja saavutettavuuden kehittäminen	21
3. Selvityksen vaihe II	31
3.1 Toimeksianto sekä selvitystyölle määritetty tehtävä	31
3.2 Selvitystyö vaiheessa II	32
3.3 Taiteen perusopetuskentän rakenne: Keskeiset päätöksentekijätahot, rahoittajat ja oppilaitokset sekä koulutuksen järjestäjät karkeasti tyypeittäin	34
3.4 Taiteen perusopetuksen keskeiset liitot ja järjestöt ja näiden toimintaan kohdistuva valtionrahoitus	36
3.5 Oppilaitokset, koulutuksen järjestäjät ja alueellinen sijoittuminen	37
3.6 Taiteen perusopetuksen rahoituksen nykyinen rakentuminen	42
3.7 Taiteen perusopetukseen kohdentuvan, kahteen opetustuntikohtaiseen valtionosuusjärjestelmään (TPO VOS ja VST VOS, kansalaisopistot) liittyvän keskimääräisen yksikköhinnan kehittyminen historiallisesti	46
3.8 Taiteenaloakohtaisia huomioita:	51
4. Vaiheet I ja II: Selvityshenkilön ehdotukset	59

SELVITYS TAITEEN PERUSOPETUKSEN RAHOITUSJÄRJESTELMÄN UUDISTAMISTARPEISTA

Selvityksen Vaiheet I ja II, Raportti suoritetusta selvitystyöstä koskien taiteen perusopetuksen rahoitusjärjestelmän uudistamistarpeita, arviointiperusteita sekä muita huomioita ja ehdotuksia

Selvityksen Vaiheesta I on jätetty arvioitavaksi ja keskusteltavaksi aiemmin, maaliskuun 31. päivänä, 2019: ”Asiakirja keskeisistä huomioista ja toimenpide-ehdotukset koskien taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaisen valtionosuusjärjestelmän uudistamistarpeita” (Luku2).

Anniina Suominen, Aalto yliopisto,
31.5.2019, opetus- ja kulttuuriministeriö

Johdanto

Taiteen perusopetuksen rahoitusjärjestelmän rakenteen ja sen uudistamistarpeiden selvittäminen on ajankohtaista, sillä nykyisiä lakia ja asetusta taiteen perusopetuksesta ei ole kokonaisvaltaisesti arvioitu viimeisen kahden vuosikymmenen aikana, eikä taiteen perusopetusta käsittävää tiedonkeruuta ole kehitetty riittävän kattavasti, pitkäjänteisesti ja suunnitelmallisesti. Opetushallitus on päättänyt vuonna 2017 taiteen perusopetuksen uudet opetussuunnitelman perusteet, joiden kokonaisvaltaisen toteutumisen voidaan katsoa olevan nykyisen rahoitusmallin puitteissa haasteellista.

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 31.1.2019 selvityshenkilön tehtävänään muodostaa kokonaisnäkemys taiteen perusopetuksen rahoitusjärjestelmän uudistamistarpeista taiteen perusopetuksen saatavuuden turvaamiseksi sekä rahoitusjärjestelmän selkeyttämiseksi ja ajantasaistamiseksi. Tehtävään sisältyi ehdotusten tekeminen siitä, minkälaisilla lainsäädännöllisillä muutoksilla tai muilla uudistamis- ja jatkotoimenpiteillä rahoitusjärjestelmän toimivuutta ja joustavuutta voitaisiin parantaa.

Selvitystyö toteutettiin kaksivaiheisena siten, että selvityksen ensimmäinen osa, ”Asiakirja keskeisistä huomioista ja toimenpide-ehdotukset koskien taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaisen valtionosuusjärjestelmän uudistamistarpeita” (sisällytetty kokonaisuudessaan, Luku 2) toimitettiin opetus- ja kulttuuriministeriölle 31.3.2019 ja lopullinen selvitys 31.5.2019.

Tämän selvityksen ensimmäisessä luvussa listaan lyhyesti taiteen perusopetusta koskevaa lainsäädäntöä ja asetuksia.

Selvityksen *vaiheessa I* (Luku 2) tarkastelen taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaisen valtionosuusjärjestelmän mahdollisia uudistamistarpeita ja teen viisi ehdotusta koskien taiteen perusopetuksen rahoituksen ennakoitavuutta ja rakenteellista uudistamista sekä saatavuuden edistämistä. Korostan saatavuuden rinnalla saavutettavuutta käsitellessäni taiteen perusopetuksen rahoitusta määrittäviä yhteiskunnallisia muutoksia ja haasteita.

Vaiheessa II (Luku 3) keskityn tarkastelemaan taiteen perusopetuksen rahoitusjärjestelmää laajemmin. Lähestyn tehtävänantoa aineistolähtöisesti sekä temaattisesti ja pyrin rakentamaan tarkastelua huomioiden taiteen perusopetuksen kentän kokonaisuutena, taiteenala-kohtaisesti sekä erilaiset alueelliset ja oppilaitoskohtaiset erot huomioiden. Pohdin, miten rahoituksen piirissä olevien oppilaitosten/koulutuksen järjestäjien toiminnan arviointia olisi mahdollista kehittää ja miten vapaan sivistystyön oppilaitoksissa annettavaan taiteen perusopetukseen kohdistuvan valtionosuusrahoituksen suhdetta taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaiseen valtionosuusrahoitukseen tulisi selkeyttää. Esitän huomioni taiteen perusopetuksen yksikkö hinnasta ja sen määräytymisprosessista sekä tuon esiin taiteen perusopetuksen valtionosuus- ja valtionavustusrahoituksen välisen suhteen mahdollista muuttamista.

Luku 4 käsittelee selvityksen ensimmäiseen ja toiseen vaiheeseen liittyviä ehdotuksia, joita on yhteensä 19.

Suomalaisen korkealaatuisen ja merkityksellisen koulutuksen perustan luovat harkitut ja mielekkäät opetussuunnitelmat (www.oph.fi), jotka Opetushallitus päättää ja joita sovelletaan eri koulutusasteilla paikkakunta- ja oppilaitoskohtaisesti. Taiteen perusopetuksessa opettajien ja taidepedagogien korkea ammattitaito ja valmius rakentaa kiinnostavia, oppijan kannalta merkityksellisiä oppimiskokonaisuuksia ja tilanteita kehystää oppimista ja rakentaa jatkuvuutta opetussuunnitelmien viitekehyksessä. Ensisijaista opetuksen ja oppimisen toteutumisen kannalta on yhteiskunnan arvostus ja tuki kulttuuri- ja taidekasvatukselle, jonka puitteissa ja turvaamana opetus toteutetaan.

Haluan selvityshenkilönä tuoda esille taiteen perusopetuksen kansallisesti merkittävän aseman koulutusmuotona ja sen kansainvälistä ainutlaatuisuutta koulutusmuotona sekä mahdollisena erityisosaamisen vientituotteena, jota tulisi tukea ja kehittää valtiollisena ja kulttuurisena voimavarana ja rikkautena.

1 Taiteen perusopetusta koskevat lait

Pohjustaakseni varsinaista selvityshenkilön asettamispäätöksessä (31.1.2019) määritettyä toimeksiantoa työlleni ja esittääkseni monimuotoiseen kirjalliseen materiaaliin; opetus- ja kulttuuriministeriön koolle kutsumassa, selvityksen ensimmäisen vaiheen ehdotuksia koskevassa keskustelutilaisuudessa (9.4.2019) esitettyihin näkemyksiin ja eri tahojen tapausmisiin pohjaavat huomioni ja ehdotukseni, listaan ensin hyvin lyhyesti taiteen perusopetusta koskevan keskeisen lainsäädännön. Taiteen perusopetusta pääasiassellisesti koskevia lakeja ja asetuksia ovat:

- Laki taiteen perusopetuksesta (633/1998) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980633>
- Asetus taiteen perusopetuksesta (813/1998)

Lisäksi taiteen perusopetusta käsitellään seuraavissa laeissa:

- Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksesta (986/1998) Laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta (1705/2009)
- Asetus opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta (1766/2009)

Erityisesti kuntia koskevat taiteen perusopetusta, sen rahoitusta ja tukemista kunnallisin tai valtiollisin avustuksin määritetään seuraavissa laeissa:

- Laki kunnan peruspalveluiden valtionosuudesta (1704/2009)
- Valtioneuvoston asetus kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta (1446/2014) Laki vapaasta sivistystyöstä (643/1998)
- Laki kuntien kulttuuritoiminnasta (166/2019)
- Lisäksi kunnallisessa toiminnassa kuntalaki (410/2015)

Selvitystyöni kautta olen havainnut, että monet taiteen perusopetusta koskevat käytännöt ovat vakiintuneita, osittain normittuneita ja stagmentoituneita, sillä osasta näistä käytännöistä on tullut kyseenalaistamattomia ja ne on ymmärretty annettuina ja määriteltyinä,

ikään kuin ne perustuisivat lakiin. Näin ei kuitenkaan kaikissa tapauksissa ole, vaan kyseessä on käytänteiden perinne, jonka alkuperäiset perusteet ovat osittain minulle yhä selvitystyöni toisen vaiheen päättyessä epäselviä. Tämän vuosien takaisen perustetiedon hämärtyminen näyttää liittyvän osin eri organisaatioissa tapahtuneisiin henkilöstömuutoksiin ja sen myötä tapahtuneeseen ns. hiljaisen, dokumentoimattoman, tiedon katoamiseen. Suorittamani selvitystyön lisäksi tarvitaan laajempaa sekä historiallista, arkistopohjaista selvitys- ja tutkimustyötä, joka käsittelee sekä nykyrakenteiden toimivuutta ja vaikuttavuutta että voimassaolevien lakien ajantasaisuuden selvittämistä suhteessa muuhun lainsäädäntöön sekä muuhun mahdolliseen taiteen perusopetusta ja sen rahoitusta koskevaan uudistustyöhön.

2 Selvityksen vaihe I:

- 31.3.2019 luovutettu asiakirja on tässä mukana lakuperäisessä muodossaan. Yksittäiset asia- tai merkkivirheet, joita havaittiin asiakirjan luovuttamisen jälkeen on merkitty [...]. Näitä esiintyy sivuilla 19 ja 27.
- Asiakirjan jälkeistä reflektiota, asiakirjan jälkeen toimitettuun tietoon pohjaavaa arviointia ja asiakirjan pohjalta Musiikkitalolla Helsingissä 9.4.2019 järjestetyn keskustelutilaisuuden sisältöjä, sekä asiakirjan teemoilta järjestettyjen tapaamisten ja keskustelujen tematiikkaa on tarkemmin pohdittu selvityksen toisen vaiheen yhteydessä.

2.1 Toimeksianto sekä selvitystyölle määritetty tehtävä

Toimeksiannon otsikko: *Taiteen perusopetuksen rahoitusjärjestelmän uudistamistarpeet taiteen perusopetuksen saatavuuden turvaamiseksi sekä rahoitusjärjestelmän selkeyttämiseksi ja ajantasaistamiseksi.*

Selvityshenkilön asettamispäätös (31.1.2019, dno OKM/9/040/2019) ja siihen sisältyvä toimeksianto on luettavissa kokonaisuudessaan asiakirjan lopussa otsikolla 'Liite 1'.

Opetus- ja kulttuuriministeriön asettamispäätöksen mukaisesti minun tulee muodostaa **kokonaisnäkemys** taiteen perusopetuksen rahoitusjärjestelmän uudistamistarpeista taiteen perusopetuksen **saatavuuden turvaamiseksi sekä rahoitusjärjestelmän selkeyttämiseksi ja ajantasaistamiseksi**. Keskeisessä roolissa selvitystyössäni on jo olemassa olevan materiaalin kartoittaminen ja eri tahoilta saamani tilastojen, kyselyjen ja selvitysten suhteuttaminen muuhun materiaaliin tietopohjan pohjustamiseksi. Tehtävääni sisältyy **ehdotusten tekeminen** siitä, minkälaisilla lainsäädännöllisillä muutoksilla tai muilla uudistamis- ja jatkotoimenpiteillä rahoitusjärjestelmän toimivuutta ja joustavuutta voitaisiin parantaa. Keskeisessä osassa selvitystyössäni on taiteen perusopetuksen saatavuuden

turvaaminen. Käsitän tämän toimeksiannon viestivän, että tehtäväni on osaltani osallistua toimialan kehittämiseen ja toimintaedellytysten parantamiseen niin, että taiteen perusopetuksen korkealaatuinen opetustoiminta ja kansallisesti merkittävä rooli yhä vahvistuu toimialan sopeutuessa yhteiskunnan ja kulttuurin muutoksiin kansallisesti ja kansainvälisesti.

Tämä selvitystyöstä tehty tiivistelmä käsittelee ensimmäisen vaiheen selvitystyötä, jossa asettamispäätöksen mukaisesti keskityn taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaiseen valtionosuusrahoitukseen (VOS). Jatkossa käyttäessäni termiä VOS/ valtionosuusjärjestelmä viittaan nimenomaisesti taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaiseen valtionosuuteen, en siis vapaan sivistystyön opetustuntikohtaiseen valtionosuuteen tai kunnan peruspalveluiden valtionosuuteen (ks. <https://vm.fi/kunnan-peruspalvelujen-valtionosuus>), joista osa tosiasiallisesti kohdentuu myös taiteen perusopetukseen. Täten selvityksen ensimmäisessä vaiheessa tehtäväni on ollut tarkastella taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaisen valtionosuusjärjestelmän mahdollisia uudistamistarpeita sekä tehdä toimenpide-ehdotuksia erityisesti seuraavien alueiden osalta:

1. *Rahoituksen ennakoitavuus*
2. *Rakenteellinen uudistaminen*
3. *Saatavuuden edistäminen*

Taiteen perusopetusta koskevia lakeja, käytänteitä ja rahoitusmallia ei ole säännöllisesti tarkistettu suhteessa uudempiin lakeihin, taiteen alojen kehitykseen tai yhteiskunnan väestökehitykseen ja kulttuuriseen muutokseen. Toimijat taiteen perusopetuksen kentällä ovat vastanneet edellä mainittuihin muutoksiin lähtökohtanaan tinkimättömyys korkealaatuisen opetukseen, vaikka rahoitus onkin vakiintunut lähes staattiseen tilaan. Taiteen perusopetuksen rahoitusta arvioidessani, kuten muutenkin selvitystyössäni, ensisijainen tarkoitukseni on siis keskittyä kentän ja toimintakulttuurin vahvistamiseen sekä toimialan erityisyyden suojelemiseen. Esittämiäni kriittisiä huomioita tulisi siis lukea mahdollisina avauksina tarpeellisille uudistuksille ja kehittymiselle, eikä toimijoihin kohdistuvana kritiikkinä.

2.2 Selvitystyö vaiheessa I

Toimeksiannon mukaisesti minun tulee muodostaa kokonaisnäkemys taiteen perusopetuksen rahoitusjärjestelmän uudistamistarpeista taiteen perusopetuksen saatavuuden turvaamiseksi sekä rahoitusjärjestelmän selkeyttämiseksi ja ajantasaistamiseksi. Lisäksi tehtäväni sisältyy ehdotusten tekeminen siitä, minkälaisilla lainsäädännöllisillä muutoksilla tai muilla uudistamis- ja jatkotoimenpiteillä rahoitusjärjestelmän toimivuutta ja joustavuutta

voitaisiin parantaa. Selvitystyöni on keskittynyt olemassa olevaan kirjalliseen materiaaliin: ajankohtaisiin selvityksiin, tiedonkeruisiin, määritelmiin, ohjeistuksiin ja lainsäädäntöön, jotka ovat käytössä. Taiteen perusopetuksesta on kerätty tietoa eri tahojen toimesta, osittain säännöllisesti, osittain projektiluontoisesti. Luodakseni kokonaiskäsitystä taiteen perusopetuksesta, on olemassa olevan materiaalin kokoaminen sekä tietopohjan kartoittaminen ja siinä esiintyvien puutteiden huomioiminen kehittymisen ja ylimääräisten resursien kohdistamisen arvioinnin kannalta tärkeää.

Lisäksi olen ollut sähköpostitse yhteydessä taiteen perusopetuksen kannalta keskeisiin liittoihin, yhdistyksiin ja toimijoihin, joita olen pyytänyt halutessaan toimittamaan minulle selvitykseni kannalta relevanttia materiaalia. Tahot, joihin olen ollut yhteydessä ovat Taiteen perusopetusliitto TPO ry, Suomen musiikkioppilaitosten liitto ry (SML), Suomen tanssioppilaitosten liitto STOPP ry, Suomen lasten ja nuorten kuvataidekoulujen liitto ry, Käsija taideteollisuusliitto Taito ry, Suomen sanataideopetuksen seura, Kansalaisopistojen liitto (KoL), Suomen konservatorioliitto ry, Esittävien taiteiden oppilaitosten liitto ry (ETOL), Musiikkioppilaitosyhdistys MOY ry ja Kuntaliitto. Olen saanut materiaalia ja/tai kannanoton kaikilta edellä mainituilta tahoilta. Heidän positiivinen asenteensa yhteistyötä kohtaan on selvitystyön onnistumisen ja vaikuttavuuden kannalta erittäin tärkeää. Lisäksi olen saanut yhteydenottoja, materiaalia ja kannanottoja selvitystyöhön liittyen esimerkiksi Opetusalan ammattijärjestöstä (OAJ) ja TPO-kentän ammattilaisilta, joiden työhön VOS-rahoituksen suhteen tehtävät mahdolliset uudistukset ja kehitystyö vaikuttavat. Yksittäisten taiteen ammattilaisten kannanotot olen myöskin kokenut selvitystyön kannalta keskeisiksi, sillä niistä välittyvät ammatinharjoittajien huomiot, huolet ja ehdotukset kentän kehittämiseksi. Saamieni kirjallisten kannanottojen ja mielipiteiden huomioiminen on täten keskeistä selvitystyössäni. Olen kokenut taiteen perusopetuksen toiminnan kannalta keskeisten toimijoiden minulle lähettämät materiaalit erityisen merkityksellisiksi.

Olen tutustunut kaikkeen minulle lähetettyyn materiaaliin -yli viiteenkymmeneen selvitykseen, tutkimusraporttiin, kartoitukseen, tilastoon ja kannanottoon. On todettava, että saamieni kannanottojen, selvitysten ja julkaisumateriaalien välillä on suuria eroja liittyen esimerkiksi siihen, miten selkeästi niiden laatimisessa on hyödynnetty kattavaa, olemassa olevaa tietoa ja tutkimusta.

Selvitystyötä ovat tukeneet ja reflektiopintaa laajemmassa kontekstissa erityisesti tarjonneet *Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025* vuodelta 2017, Opetushallituksen teettämä *Taiteen perusopetus 2008: Selvitys taiteen perusopetuksen järjestämisestä lukuvuonna 2007-2008*, Aluehallintoviraston julkaisu *Taiteen perusopetuksen alueellinen savutettavuus 2012*, Aluehallintoviraston *peruspalvelujen arviointi* vuodelta 2014, Koulutuksen arviointineuvoston vuonna 2012 julkaisema *Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden ja pedagogiikan toimivuus*, Opetus- ja kulttuuriministeriön teettämä ja vuonna 2018 julkaistu *Taide- ja taitelijapolitiikan suuntaviivat* sekä Valtioneuvoston

juuri julkaistut *Lapsen aika. Kohti kansallista lapsistrategiaa 2040 ja Tutkijoiden havaintoja ja suosituksia lasten ja nuorten monipuolisen kehityksen, terveyden ja vaikuttamisen mahdollisuuksien edistämiseksi. Edellytykset kasvuun, oppimiseen ja osallisuuteen kaikille*, sekä Koulutuksen arviointineuvoston vuonna 2012 julkaisema *Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden ja pedagogiikan toimivuudesta*.

Selvitykseni ensimmäisessä vaiheessa tarkastelen taiteen perusopetuksen valtionosuusrahoituksen ennakoitavuutta, VOS-rahoitusjärjestelmän rakenteellisen uudistamisen mahdollisuuksia sekä taiteen perusopetuksen saatavuuden edistämistä VOS-rahoituksen avulla. Selvitykseni toisessa vaiheessa keskityn kentän toimijoiden kuulemiseen sekä tutkin laajemmin kirjallista materiaalia suhteessa taiteen perusopetuksen kokonaisvaltaiseen rahoitukseen, oppilaitosten itsearviointiin ja toiminnan arvioinnin kehittämiseen, TPO-kentän resurssien rakentumiseen ja kentän mahdolliseen kehittämiseen yhteistyöllä pohjaten. Lisäksi ehdotan potentiaalisia tavoitteita laajapohjaiselle työryhmälle, jonka asettamisen näen jo tässä vaiheessa välttämättömäksi taiteen perusopetuksen kentän kokonaisvaltaisen kehittämisen ja uudistamisen tueksi.

2.3 Taiteen perusopetus

Taiteen perusopetus on kansainvälisessä vertailussa ainutlaatuinen valtiollinen rakenne, joka mahdollistaa kohtuuhintaisen, pitkäjänteisen ja suunnitelmallisen eri taiteenalojen harrastamisen varhaislapsuudesta aikuisikään tukien elinikäistä oppimista ja elinikäisen taidesuhteen kehittymistä. Taiteen perusopetus on oma koulutusmuotonsa osana yleissivistävää koulutusjärjestelmää. Taiteen perusopetuksella on keskeinen rooli myös tuke-
massa koulua sekä ensisijaisesti lapsen ja nuoren kokonaisvaltaista hyvinvointia, kehittymistä ja oppimista kehittäviä valtiollisia ja kunnallisia rakenteita. On kuitenkin syytä todeta, että taiteen perusopetuksella ei missään tapauksessa tule korvata peruskouluissa tapahtuvaa taito- ja taideaineiden opetusta, vaan näiden kahden tulisi kehittyä rinnakkain toisiaan tukien.

Taiteen perusopetuksen historia ja sen kehittyminen omaksi koulutusmuodokseen on aihe, joka ansaitsisi lisää tutkimusta. Vaikkei selvitykseni varsinaisesti keskitykään taiteen perusopetuksen historiaan, on kentän historiallisen kehittymisen pohtiminen huomionarvoista suhteessa nykyiseen rahoitusmalliin, alakohtaisen saatavuuden tarkasteluun ja kentän toimintakulttuurin ymmärtämiseen. Sekä musiikin että tanssin opetus oppivelvollisuuskoulun ulkopuolella alkoi 1800 ja 1900-lukujen vaihteen molemmin puolin (Aluehallintovirasto (AVI), 2012; Koulutuksen arviointineuvosto, 2012). Kun musiikkioppilaitoslaki vuonna 1969 turvasi yhdeksälle musiikkioppilaitokselle vuosittaisen rahoituksen, ei tanssiopetukselle kirjattu vastaavaa lakia. Vapaan sivistystyön puolella musiikinopetus alkoi

1970-luvulla kansalaisopistoissa. Kuvataide- ja käsityökouluja puolestaan alettiin perustaa 1980-luvulla. Ensimmäinen laki taiteen perusopetuksesta tuli voimaan vuonna 1992. Tätä lakia on viimeksi uudistettu vuonna 1998, jolloin mm. mahdollistettiin kaksi erilaajuista oppimäärää ja lisättiin mahdollisuus taiteen perusopetuksen rahoituksen myöntämiseksi niille taiteen aloille, joita opetushallituksen asettama taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet koskee.

Opetushallitus määrittää taiteen perusopetuksen kansallisen opetussuunnitelman perusteet. Ensimmäiset taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet vahvistettiin vuonna 1993 seitsemälle taiteentalalle. Viimeisimmät opetussuunnitelman perusteet annettiin vuonna 2017 ja niiden pohjalta tehdyt oppilaitoskohtaiset opetussuunnitelmat otettiin käyttöön 1.8.2018 alkaen (https://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/taiteen_perusopetus). Nykyiset opetussuunnitelman perusteet on annettu yhdeksälle taiteentalalle, jotka ovat: arkkitehtuuri, kuvataide, käsityö, mediataiteet, musiikki, sanataide, sirkustaide, tanssi ja teatteritaide. Opetussuunnitelman perusteet on jaettu kahteen opintorakenteeseen: yleiseen- ja laajaan oppimäärään. Tällä hetkellä n. 44 prosenttia taiteen perusopetuksen piirissä olevista oppilaista opiskelee laajaa oppimäärää, 26 prosenttia osallistuu yleisen oppimäärän opetukseen ja noin 30 prosenttia osallistuu varhaisiän taiteen perusopetukseen (AVI, 2012).

Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän laskennallinen laajuus on 1300 tuntia, josta oppimäärään sisältyvien perusopintojen laskennallinen laajuus on 800 tuntia ja syventävien opintojen laajuus 500 tuntia. Perusopintoja edeltävän varhaisiän kasvatuksen laajuudesta päättää koulutuksen järjestäjä. Taiteen yleisen oppimäärän 500 tunnin laajuus muodostuu 300 tunnin yhteisistä opinnoista ja 200 tunnin teemaopinnoista. Laskennallisen laajuuden tunti on 45 minuuttia.

Taiteen perusopetuksen alueellinen saavutettavuus 2012, aluehallintovirastojen peruspalvelujen arviointi selvityksen mukaan opetusta tarjotaan yli 85 [prosentissa kuntia] ja opetukseen osallistuu n. 12-15 prosenttia suomalaisista lapsista ja nuorista. Arviot ja tilastot taiteen perusopetukseen osallistuvien aikuisten määrästä vaihtelevat, mutta useimmat nimeävät osallistujamääräksi noin 10 000. Taiteen perusopetusta annetaan 393 päätoimipisteessä ja yli 500 sivutoimipisteessä. Ajantasainen tieto selvinnee osana Tilastokeskuksen toteuttamaa Esi- ja perusopetuksen kotikuntakorvauskysely -tiedonkeruuta, jossa on kuluvana vuonna täydennetty taiteen perusopetusta koskevaa kysymysosiota opetus- ja kulttuuriministeriön aloitteesta. Näistä 393 päätoimipisteestä VOS-rahoitusta saavia taiteen perusopetuksen oppilaitoksia, joilla on opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämä koulutuksen järjestämislupa, on 128. Ne jakautuvat taiteen aloittain seuraavasti: arkkitehtuuri (1), kuvataide (16), käsityö (5), mediataiteet (0), musiikki (87), tanssi (12), sanataide (1), sirkustaide (3) ja teatteritaide (3). Noin 47 prosenttia niistä taiteen perusopetuksen oppilaitoksista, jotka ovat VOS-rahoituksen piirissä, on kuntien ylläpitämiä. Osa näistä on

kansalaisopistoja. Yksityisistä opetuksen järjestäjistä noin 30 prosenttia on järjestön tai yhdistyksen ylläpitämiä ja noin 19 prosenttia on yksityisiä yrityksiä. Ne taiteen perusopetuksen järjestäjät, jotka ovat muita kuin kunnan ylläpitämiä oppilaitoksia, voivat olla toisia kuntia tai kuntayhtymiä. Kyseessä voivat olla myös yksityiset tai julkiset yhteisöt tai säätiöt. Näillä kaikilla on kunnan kanssa sopimus taiteen perusopetuksen järjestämisestä (AVI, 2012).

2.4 Selvityksen ensimmäisen vaiheen aineistopohjainen tarkastelu ja alustavat huomiot

Tässä osiossa pyrin keskittymään taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaisen valtionosuuden osalta rahoituksen ennakoitavuuden arviointiin sekä tekemään aineistoon pohjaavia ehdotuksia rahoituksen mahdollisesta uudistamisesta ja edistämisestä nykyisten, olemassa olevien lakien ja asetusten rajoissa, niiden tarjoamien mahdollisuuksien puitteissa. Erityisesti keskityn arvioimaan rakenteellisen uudistamisen tarpeita sekä tarkastelemaan taiteen perusopetuksen saavutettavuutta ja saatavuutta.

Kaikissa alla kirjaamissani ehdotuksissa pyrin huomioimaan 1) taiteenalakohtaisen erityisyyden; korkealaatuisen, opetussuunnitelmapohjaisen opetuksen ja taiteenalakohtaisen, pitkäjänteisen kehittymisen jatkuvuuden ja turvaamisen. Toisaalta pyrin pohtimaan 2) selvityksen tehtävänannon keskeisiä teemoja taiteen alojen välisen ja monitaiteisen taiteen kentän rakentumisen ja kehittymisen kannalta.

Huomio #1: Ennen aineiston temaattista tarkastelua esitän huomioni siitä, että laki taiteen perusopetuksesta (633/1998) sekä asetus taiteen perusopetuksesta (813/1998) ovat peräisin 1990-luvulta ja että opetus- ja kulttuuriministeriön tulisi mielestäni harkita taiteen perusopetuksesta annetun lain päivittämistä/ uudistamista. Koska TPO-laki ei ota kantaa VOS-rahoitusjärjestelmään, tämä ei varsinaisesti kuulu tehtävänantoni ensimmäisen vaiheen piiriin, joten esitän sen tässä irrallisena huomiona.

Huomio #2: Taiteen perusopetuksen kokonaiskuvaa koskeva tietopohja vaatii kehittämistä. Kentän toiminnan kehittymisen sekä rahoituksen kohdentamisen, ja sen avulla toteutetun opetuksen arvioinnin kannalta on keskeistä, että tietopohja vahvistuu vuoden 2019 aikana, opetus- ja kulttuuriministeriön toimeenpanemien uudistusten kautta.

Huomio #3: Opetus- ja kulttuuriministeriö on vuonna 2019 liittännyt taiteen perusopetuksen ensimmäistä kertaa useiden muiden koulutusmuotojen rinnalle osaksi kansallista Opettajat ja rehtorit Suomessa –tiedonkeruuta. Koen tämän

myönteisenä kehityksenä ja totean, että systemaattista kansallista tiedonkeruuta sekä tutkimukseen pohjaavan tiedon tuottamista taiteen perusopetuksen toteutamisesta, erityisyydestä sekä sen suorista ja epäsuorista kulttuurisista ja koulutuksellisista vaikutuksista tulisi edelleen vahvistaa ja kehittää suunnitelmallisesti yhteistyössä eri toimijoiden kesken. Taiteen perusopetuksesta koottu kattava tieto on todettu puutteelliseksi jo aiemmin useassa yhteydessä (esim. AVI, 2012), joten koen että taiteen perusopetukseen ja kentän kansalliseen kehittämiseen keskittyvän työryhmän asettaminen on tietopohjan rakentamisen suhteen merkityksellistä ja tarpeellinen.

2.5 Valtionosuusrahoituksen ennakoitavuus, rahoitusperusteiden ja kustannustiedon kehittäminen, rakenteellinen uudistaminen, saatavuuden ja saavutettavuuden kehittäminen

Taiteen perusopetuksesta annetun lain (633/1998) 11§:n mukaan oikeus saada opetustuntikohtaista valtionosuutta edellyttää opetus- ja kulttuuriministeriön lupaa (koulutuksen järjestämislupa). Luvan myöntämisedellytyksistä on säädetty taiteen perusopetuksesta annetun lain 3§:ssä. Lupia voidaan myöntää valtion talousarvion rajoissa.

Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain (1705/2009, jäljempänä rahoituslaki) 5§:n mukaan rahoitus käyttökustannuksiin määräytyy laskennallisten perusteiden mukaisesti. Opetustuntikohtaisesti rahoitettavassa taiteen perusopetuksessa rahoitus määräytyy opetustuntimäärän ja opetustuntia kohden määrätyn yksikköhinnan perusteella.

Rahoituslain 20§:n mukaan kunnalle, kuntayhtymälle, yksityiselle yhteisölle ja säätiölle, jolle on myönnetty taiteen perusopetuksesta annetun lain 11§:n 3 momentin nojalla oikeus saada valtionosuutta opetustuntien määrän mukaan, myönnetään valtionosuutta opetustuntikohtaisen valtionosuuden piiriin kuuluvan taiteen perusopetuksen käyttökustannuksiin 57 % euromäärästä, joka saadaan, kun koulutuksen järjestäjälle valtionosuuden laskemisen perusteeksi mainittua opetusta varten vahvistettu opetustuntimäärä kerrotaan opetustuntia kohden määrättyllä yksikköhinnalla. Valtion osuus opetustuntia kohden on sama riippumatta siitä, onko opetus yksilöopetusta vai ryhmäopetusta.

Rahoituslain 23 §:n 1 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella säädetään vuosittain seuraavan varainhoitovuoden rahoituksen perusteena käytettävät keskimääräiset yksikköhinnat siten kuin kunnan peruspalveluiden valtionosuudesta annetun lain (1704/ 2009) 54

§:n 2 momentissa ja 57§:ssä säädetään. Saman pykälän 2 momentin mukaan yksikköhinnat määrää opetus- ja kulttuuriministeriö.

Rahoituslain 23 b §:n 1 momentin 2 kohdan (1094/2018) mukaan keskimääräisestä yksikkö hinnasta vähennetään taiteen perusopetuksen osalta 3,92 euroa Pykälän 2 momentin mukaan taiteen perusopetuksen keskimääräinen yksikköhinta on kuitenkin vähintään 74,92 euroa.

Rahoituslain 32 §:n mukaan yksikköhintoja korotetaan yksityisen koulutuksen järjestäjän osalta siten, että korotus vastaa yksityisten koulutuksen järjestäjien maksamien arvonlisäverojen osuutta yksityiselle koulutuksen järjestäjälle aiheutuneista arvonlisäverotommista kustannuksista. Saman pykälän 4 momentin mukaan korotusta ei oteta huomioon vahvistettaessa keskimääräisiä yksikköhintoja eikä määrättäessä yksikköhintoja.

Rahoituslain 49 §:n 1 momentin (532/2017) mukaan opetus- ja kulttuuriministeriö vahvistaa seuraavan varainhoitovuoden rahoituksen perusteena käytettävien opetustuntien, ohjaustuntien ja henkilötyövuosien määrän vuosittain valtion talousarvion rajoissa.

Valtionosuuden perusteena käytettävät opetustunnit ja niiden kohdentuminen

Valtion vuoden 2019 talousarvioesityksessä (mom. 29.10.30) taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaiseen valtionosuuteen on varattu musiikille enintään 1 653 000 valtionosuuden laskennallisena perusteena käytettävää opetustuntia ja muille taiteenaloille enintään 140 800 tuntia. Taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaiseen valtionosuuteen kohdentuva määräraha valtion vuoden 2019 talousarvioesityksessä on 78 705 000 euroa. Vahvistettujen valtionosuusperusteisten opetustuntien määrä vuodelle 2019 on yhteensä 1 793 800 tuntia. 92 prosenttia taiteen perusopetuksen määrärahasta valtion talousarviossa kohdistuu musiikkioppilaitoksille ja 8 prosenttia muille taiteen aloille. Kuten aiemminkin on mainittu, taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2017) on annettu yhdeksälle taiteen alalle. Edellinen lisäys taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaiseen valtionosuuteen varattuihin opetustuntikiintiöihin tehtiin valtion talousarviossa vuonna 2010.

Vuoden 2019 taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaisen valtionosuuden perusteeksi vahvistetut tuntimäärät eivät riitä kattamaan VOS-tuen piirissä olevissa oppilaitoksissa annettavaa opetuksen kokonaismäärää. Opetushallituksen valtionosuustilastoinnin mukaan taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaista valtionosuutta saavien opetuksen järjestäjien antaman opetuksen määrä vuonna 2018 ylitti valtionosuuden perusteeksi vahvistetun tuntimäärän yhteensä 118 806 tunnilla, joka on euromääräisesti vuoden 2019 keskihinnalla laskettuna noin 5 200 000 euroa (tässä laskelmassa ei ole huomioitu yksityisille

oppilaitoksille yksikköhintoihin kohdistuvaa alv-korotusta). Taiteenalakohtaiset keskimääräiset ylitykset vuonna 2017 olivat musiikki +4 %, tanssi +30%, kuvataide +15%, käsityö +25%, teatteri +16%, arkkitehtuuri +95%, sanataide +56%, sirkus +33%. Vuoden 2018 vastaavat tuntimääräiset ylitykset olivat musiikki +4 %, tanssi +32 %, kuvataide +18 %, käsityö +29 %, teatteri +19 %, arkkitehtuuri +119%, sanataide +76 %, sirkus +47 %. Näissä prosenttiluvuissa on huomattavaa, että sanataiteen ja arkkitehtuurin opetustuntimäärät ovat kasvaneet vuosien 2017 ja 2018 välillä 20 ja 24 prosenttia vaikka VOS-rahoituksen määrää ei ole lisätty ja molemmilla taiteen aloilla on VOS-tuen piirissä vain yksi oppilaitos, vaikka kiinnostusta harrastamiseen olisi (ks. esim. Kansalliset koululaiskyselyt). Musiikkioppilaitoksissa annetaan myös tanssin perusopetusta (yhteensä 32 783 tuntia vuonna 2018). Kaikkien em. taiteenalojen osalta keskimääräinen ylitys annettujen opetustuntimäärien osalta vuonna 2018 oli 7 prosenttia. Tämä ei ole uusi ilmiö, sillä Kivilon (2007) *Taiteen perusopetuksen järjestämislupa prosessi* -esityksestä selviää, että vastaava ylitys oli vuonna 2007 12%.

Sen lisäksi että yli 100 000 lasta, nuorta ja aikuista osallistuu taiteen perusopetukseen, Taiteen perusopetusliiton vuoden 2015 kyselystä selvisi, että kyselyyn vastanneet noin sata taiteen perusopetuksen oppilaitosta järjestivät tuona vuonna yli 9000 näyttelyä, näyttöstä, konserttia ja tapahtumaa, joihin osallistui yli 750 000 ihmistä. Tämä on huomattava osallistujamäärä, joka viittaa taiteen perusopetuksen epäsuoraan vaikuttavuuteen ja merkittävyyteen kulttuurikasvattajana.

VOS-tuen piiriin ei ole käytännössä vuosikymmenen hyväksytty (viimeksi vuoden 2010 alusta lukien) uusia koulutuksen järjestäjiä valtion talousarviossa taiteen perusopetukseen kohdentuvan VOS-määrärahan säilyessä ennallaan. Uusia koulutuksen järjestämislupia on myönnetty valtion talousarvion rajoissa vain silloin, kun lisäyksiä talousarvioon on tehty. On syytä myös kiinnittää huomiota siihen, että VOS-järjestelmän piirissä ei toistaiseksi ole yhtään mediataiteiden oppilaitosta, vaikka sille on kirjoitettu opetussuunnitelman perusteet (nyk. mediataiteet, aiemmin audiovisuaaliset taiteet) ja vain yksi sanataiteen oppilaitos ja yksi arkkitehtuurin oppilaitos.

Huomio #4: *Taiteen perusopetuksen opetustuntikohtainen valtionosuus ei nykyisellä tasollaan riitä kattamaan valtionosuusjärjestelmän piirissä nyt olevien oppilaitosten antamaa opetuksen kokonaismäärää, eikä se nykyisellä tasollaan ja olemassaolevien järjestämislupien myöntämistä koskevien käytäntöjen mukaan myöskään mahdollista uusien koulutuksen järjestämislupien myöntämistä.*

Taiteen perusopetuksen korkeatasoisuus perustuu ammattitaitoisiin opettajiin (Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista) ja kansallisiin opetussuunnitelman perusteisiin pohjautuviin oppilaitoskohtaisiin opetussuunnitelmiin, joita sovelletaan ja toteutetaan alueellisesti vastaamaan paikallisiin tarpeisiin ja kulttuuriin muutoksiin. Lasten

ja nuorten, kuten myös aikuisten, hyvinvoinnin lisäämiseksi ja kokonaisvaltaisen kasvun tueksi on keskeistä taata vakaa, selkeä ja systemaattinen taiteen perusopetuksen rahoitusjärjestelmä, joka mahdollistaa esim. luovien alojen korkealaatuisen ammatillisen osaamisen hyödyntämisen opetuksen perustana.

Lukemani materiaalin ja tilastojen tarkastelun pohjalta keskeisin esitykseni onkin, että taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaista valtionosuutta tulisi kasvattaa valtion talousarvioesityksessä vähintään 6 000 000 eurolla (137 000 valtionosuustunnin lisäys). Esitetyn summan yksi mahdollinen kohdentaminen olisi lisätä rahoitusta jo nyt VOS-järjestelmän piirissä olevien oppilaitosten tuntimääräilyksestä johtuvaan vajaukseen (118 806 tuntia vuonna 2018).

Tarkastellessani taiteen perusopetuksen kenttää kokonaisuutena sekä suhteessa tarkastelemaani materiaaliin esitän, että tällä määrärahalisäyksellä tasoitetaan eri taiteenalojen välistä epätasa-arvoisuutta varmistamalla jo olemassa olevan, laadukkaan toiminnan jatkuvuus sekä keskittämällä uusia opetuksen järjestämislupia ja rahoitusta niille taiteenaloille, jotka ovat VOS-rahoituksen piirissä marginaalisessa asemassa. Määrärahalisäyksellä tulisi voida parantaa taiteen perusopetuksen saavutettavuutta (esim. viestinnän ja opetuksen kohdistuminen ensisijaisesti lapsi- ja nuorisoryhmille, joiden osallistuminen taiteen perusopetukseen on vertailussa vähäistä sekä toimintakulttuurin kehittämistä erityisryhmien tarpeet huomioiden), saatavuutta (alueellinen kehittyminen) ja monipuolisempaa tarjontaa (erityisesti monitaiteisten oppilaitosten tukeminen ja VOS-tuen piirissä vähiten esiintyvät taiteenalat). Taiteen perusopetusta tulisi tarjota kattavammin koko maassa tasa-arvoisuuden, saavutettavuuden ja saatavuuden toteutumiseksi suhteessa alueellisiin tarpeisiin. Lisäksi taiteen perusopetuksen taidealoista yhdenvertaisuutta tulisi kehittää suhteessa valtion opetustuntikohtaisten valtionosuuksien jakautumiseen taidealoittain. Tämä lisärahoitus mahdollistaisi uusien oppilaitosten hyväksymisen VOS-tuen piiriin.

Ehdotus #1: *Valtion vuoden 2020 talousarvioesitykseen (mom. 29.10.30) taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaiseen valtionosuuteen lisätään 137 000 tuntia. (yht. 1 807 500 tuntia) ja jako musiikin ja muiden taiteenalojen välillä poistetaan.*

Lukemani materiaalin perusteella on selvää, että rahoituksen ennakoitavuus on kaikille tahoille ensisijaisen tärkeää. Se turvaa korkealaatuisen opetuksen, ammattitaitoisen sitoutuneen henkilöstön ja vakaan opetuksen tarjonnan mahdollistaen pitkäjänteisen harrastamisen. Lisäksi se turvaa osaltaan taiteen perusopetuksen alakohtaisen ja alojen välisen kehittymisen. Taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaisen valtionrahoituksen euromääräinen tuki on pysynyt suhteellisen vakaana viimeisen vuosikymmenen.

Rahoituksen jakautumista tarkasteltaessa selviää, ettei rahoitus jakaudu tasaisesti taiteenalojen välillä, eikä nykyinen rahoitusjärjestelmärakenne tue riittävästi monitaiteellisuuden kehittymistä taiteenalojen välillä. Vertailemalla tuen jakautumista taiteen eri alojen välillä, voin edellisen perusteella todeta rahoituksen vakaaksi ja ennakoitavaksi, mutten demokraattiseksi. On kuitenkin tärkeää huomioida, että rahoituksen jakautumista eri taiteenalojen välillä tulisi arvioida sekä suhteessa taiteen perusopetuksen historiaan että taiteen eri alojen yhä kiivaampaan ja moninaistuvampaan kehitykseen suhteessa laajempaan yhteiskunnalliseen kehitykseen.

Lukemastani materiaalista on välittynyt selkeästi näkemys siitä, ettei nykyinen rahoitus ole riittävä kattamaan koko maata. Tarkastelemani materiaalin perusteella taiteen perusopetusta järjestetään 85 prosentissa maamme kunnista ja siihen osallistuu n. 12-15 prosenttia maamme 2-19 –vuotiaista (prosentteissa on jonkin verran vaihtelua tarkasteluvuodesta, taiteen alasta ja ikävuosimäärityksestä johtuen). Lisäksi aikuisten taiteen perusopetukseen osallistuu vuosittain noin 10 000 aikuista. Keskeinen kysymys onkin, tavoitellaanko edes jonkinasteista alueellista ja kansallista taiteen perusopetuksen kattavuutta (AVI, 2012). Lukemani materiaalin perusteella osallistuminen ja osallisuuden kokeminen ei ole pelkäämään maantieteellisiin etäisyyksiin liittyvä rajoittava tekijä, vaikka pitkät etäisyydet vaikuttavatkin selkeästi osallistumiseen taiteen perusopetukseen. Aluehallintoviraston raportin saavutettavuuden kartoitus keskittyi nimenomaan maantieteellisiin etäisyyksiin. Tarjonta on alueellisesti keskittynyttä, mutta alueellisten erojen tasoittaminen tavoitteena ei riitä rahoitusjärjestelmän tasa-arvoistamisen perusteeksi.

Yhtenä keskeisenä tekijänä aineistosta nousee esille taiteen harrastamisen keskittyminen perheisiin, joissa koulutuksen, taiteen ja kulttuurin arvostus on osa perheen arvoja ja arkea sekä asuinaleille, jotka ovat sosioekonomisessa vertailussa vahvoja (esim. Valtioneuvoston uusi julkaisu *Edellytykset kasvuun, oppimiseen ja osallisuuteen kaikille* ja Helsingin kulttuurikeskuksen vuoden 2016 julkaisu *Taiteen perusopetuksen tila ja kehittämistarpeet*). Tasa-arvoisen ja osallistavamman toimintakulttuurin luominen suhteellisen lyhyellä aikavälillä on haaste, joka voidaan toteuttaa vain ennakoitavalla, mutta muutoksiin sopeutuvalla rahoitusmallilla; taiteenalojen välisellä yhteistyöllä, sekä kunkin taiteen alan normittuneiden ja vakiintuneiden käytäntöjen ja toimintakulttuurin itsetarkastelulla ja itsearvioinnilla.

Huomio # 6: *Taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaisella valtionosuusrahoituksella ei kateta opetusta tasa-arvoisesti alueellisesti tai taiteenalojen välillä, eikä nykyinen rahoituskäytäntö ole riittävän joustava taiteidenvälisen yhteistyön ja uudentyöpaikkojen toimintaedellytysten tukemiseen.*

Huomio #7: *Olemassa olevan materiaalin pohjalta on vaikea arvioida, kuinka moni oppilaitos tarjoaa ns. vapaaoppilaspaiikkoja tai maksuhojennuksia ja turvaa paikkoja erityistarpeiden perusteella opetukseen ohjatuille oppilaille. Liittojen ja järjestöjen*

kannanottojen, raporttien ja selvitysten mukaan este em. toiminnalle on usein rahoituksen puute. Myös tämän suhteen tietokannan ja systemaattisen tiedonkeruun kehittäminen on keskeistä.

Ehdotetulla lisärahoituksella voitaisiin painottaa alueellisten ja taiteenalojen välisten eriarvoisuuksien tasa-arvoistamista. On esimerkiksi huomioitava, kuinka niitä taiteen ja muotoilun aloja, joissa Suomella on kansainvälisessä vertailussa hyvä maine, on harvoja tai ei lainkaan VOS-tukea saavien oppilaitosten joukossa. Ehdotettua lisärahoitusta voitaisiin keskittää taiteen perusopetukseen, joka kehittää toimintaa marginaalisilla alueilla ja erityisille kohderyhmille. Ehdotetulla lisärahoituksella voidaan tukea opetusta, jossa on huomioitu alennetut lukukausimaksut, vapaaoppilaspaidat ja jotka keskittyvät erityisopetukseen ja kohderyhmäopetukseen huomioiden esim. alueelliset ja kielelliset muutokset, kulttuuriset muutokset, sopeutumiseen liittyvät haasteet sekä lapsi- ja nuorisoryhmien marginalisoitumisen.

Ehdotus #2: Käynnistetään laajapohjainen valmistelu monivuotiseen rahoitusmalliin siirtymiseksi sekä moninaisemman kriteeristön luomiseksi rahoituksen jakamiseksi. Tässä valmistelussa ja siirtymässä tulee olla työryhmällä ja yhteistyöllä keskeinen rooli.

Jotta taiteen perusopetuksen kenttää voidaan kehittää huomioimaan edellä kirjatut tavoitteet, on nähdäkseni keskeistä siirtyä monivuotiseen rahoitusmalliin. Monivuotinen rahoitus luo jatkuvuutta ja ennakoitavuutta, mutta voi silti olla joustava suhteessa yhteiskunnan ja kulttuurin muutoksiin sekä muutoksiin suhteessa taiteenaloita kohtaiseen kehitykseen ja toisaalta opetuksen kysyntään. Tämä rahoitus mahdollistaisi yleisen oppimäärän oppilaitosten kehittämisen kohti laajan oppimäärän opetusta (esimerkiksi alueilla, joilla opetusta ei tarjota, vaikka kysyntää olisi) mikäli se on tarkoituksenmukaista tai toisaalta rahoituksen keskittämisen oppilaitoksille, jotka edistävät yhteistyötä ja oppilaiden siirtymiä yleisen ja laajan oppimäärän opetussuunnitelma-perustaisen opetuksen välillä. Musiikin osalta VOS-rahoitus kohdentuu laajan oppimäärän oppilaitoksiin ja opetukseen, siinä missä muilla taiteenaloilla VOS-rahoitusta kohdentuu sekä yleiseen että laajaan oppimäärään.

Näiden esittelemieni tavoitteiden ja uudistusten todentaminen edellyttää myös koulutuksen järjestäjiltä vuosittain kerättävien kustannustiedonkeruun sekä perustiedonkeruun lomakkeiden sisältöjen ja kysymysten tarkentamista. Tiedonkeruiden ohjeistusta on jo kuluvana keväänä saamieni tietojen mukaan tarkennettu.

Huomio #8: Kentän toimijoilta saamani tiedon perusteella taiteen perusopetuksen koulutuksen järjestämislupaani liittyvää hakuprosessia voitaisiin selkeyttää ja järjestämisluvnan hakemisen hinta tarkistaa suhteessa verrattaviin lupamaksuihin. Tämä

*edellyttää muutosta lain asetukseen (Opetus- ja kulttuuriministeriön maksulliset julkis-
oikeudelliset suoritteet, taiteen perusopetus).*

Ehdotus #3: Selkeytetään koulutuksen järjestämislupaan liittyvää hakuprosessia ja ohjeistusta. Tarkastellaan koulutuksen järjestämisluvun haku- ja muutosprosessiin liittyviä kustannuksia.

Koulutuksen järjestämisluvun hakeminen maksaa tällä hetkellä 2055 euroa ja muutoksen haku annettuihin lupiin 1220 euroa. Ehdotan koulutuksen järjestämisluvun hakuprosessiin ja lupamuutoksiin liittyvien hintojen tarkistamista ja mahdollista alentamista. Tällöin hinta ei enää ole este koulutuksen järjestämislahakemusten tekemiselle myöskään pienempien oppilaitosten kohdalla ja on mahdollista saada kattavampaa tietoa alakohtaisten järjestämisluvien ja tuen tarpeesta. Lisäksi ehdotan siirtymistä ns. jonotusmalliin (hakemus on voimassa useamman vuoden) ja/tai hakuperiodien vakinaistamista. Hakuperiodit ajoitettaisiin suhteessa ehdotettuun rahoituksen monivuotiseen sykliin.

Arvioimatta kustannustiedonkeruussa käytettyä kyselylomaketta yksityiskohtaisesti selvityksen tässä vaiheessa, kentän toimijoilta saamani kannanottojen perusteella totean, että kustannustiedonkeruuta tulisi selkeyttää. Tämän suhteen ohjeistusta ollaan tarkentamassa taiteen perusopetuksen liiton kanssa yhteistyössä.

Huomio #9: Opetushallitus toteuttaa opetuskustannustiedonkeruun [yksityisiltä ja kunnallisilta taiteen perusopetuksen valtionosuusoppilaitoksilta, kun taas Tilastokeskus kerää kuntia koskevat tiedot.]

Ehdotus #4: Muutetaan pitkäaikainen, ns. 7 prosentin linjaus 0-1 prosentin linjaukseksi alkaen vuoden 2020 valtionosuuspäätöksiä koskien.

Pitkäaikaisena linjauksena on ollut, että jos koulutuksen järjestäjän edellisen vuoden toteutunut tuntimäärä jää enemmän kuin seitsemän prosenttia alle valtionosuuden perusteeksi vahvistetun tuntimäärän, valtionosuuden perusteeksi vahvistettua tuntimäärää leikataan seitsemän prosentin yli menevä osa. Tämän käytännön perusteena on, etteivät satunnaiset oppilasmäärän muutokset vaikuttaisi pysyvään rahoitukseen ja oppilaitosten taloussuunnitteluun. Taiteen perusopetuksen järjestäjien voidaan olettaa taloussuunnittelussaan varautuneen siihen, että valtionosuuden perusteeksi vahvistettujen tuntimäärien jakokriteerit säilyvät ennallaan. Tämän käytännön mukaan nämä ns. 'vapautuneet' tunninit on uudelleen kohdennettu laskennallisin perustein sille koulutuksen järjestäjälle, joka antaa suhteellisesti eniten opetusta yli valtionosuustuntimääränsä valtionosuustilastoinnin mukaan. Opetuksen prosenttimääräinen ylitys ei mielestäni ole riittävä peruste näiden vapautuneiden VOS-tuntien jakamisessa oppilaitoksille, vaan näitä

kriteerejä tulisi myös moninaistaa huomioimaan niitä saavutettavuuden ja saatavuuden haasteita, joita olen aiemmin listannut.

Lisäksi on huomioitava, että tämän periaatteen mukaan oppilaitokset, jotka ovat viimeisen kahden (tai useamman) vuoden ajan tarjonneet opetusta seitsemän prosenttia alle rahoitetun tuntimäärän, ovat voineet saada rahoitusta myös seuraavina vuosina edellisvuoden alituksesta huolimatta. Ehdotan, että vuotta 2020 koskevia valtionosuuspäätöksiä tehtäessä muutetaan ns. seitsemän prosentin linjausta, eikä vastaavia alituksia opetustunneissa enää sallita. Ehdotan 'vapautuvien tuntien' kohdistamista niille oppilaitoksille, joiden opetus on alakohtaisesti vähäistä ja/tai niille oppilaitoksille, joille ei ole voitu rahoitusta aiemmin myöntää. Jälkimmäinen edellyttää, että oppilaitokset ovat hakeneet koulutuksen järjestämislupaa ministeriöstä ja ovat täyttäneet koulutuksen järjestämisen edellytykset kaikilta osin.

Lisäksi ehdotan, että näiden VOS-tuntien jaossa huomioidaan alueellinen ja alakohtainen tarve kehittää ja kasvattaa toimintaa. Yhteensä laskettuna näitä alittuvia VOS-tuen tunteja on vuoden 2018 valtionosuustilastojen perusteella noin 13 000 -14 000.

Ehdotus #5: *Valmistellaan ministeriön linjaus, jonka pohjalta uusien koulutuksen järjestämis lupien myöntäminen ja VOS-järjestelmän piiriin pääsy mahdollistuu (muiden koulutuksen järjestämisen edellytysten täytyessä) kohtuullisella prosentuaalisella opetustuntimääräosuudella (ns. minimitaso asettaminen) suhteessa koulutuksen järjestäjän antamaan kokonaistuntimäärään.*

Vakiintuneen käytännön mukaan VOS-rahoitusta voidaan myöntää vain, jos oppilaitokselle voidaan myöntää rahoitusta prosentuaalisesti merkittävälle opetustuntimäärälle. Jotta useampia koulutuksen järjestäjiä voidaan hyväksyä VOS- tuen piiriin, ehdotan oppilaitoksen hyväksymistä VOS-tuen piiriin ns. pienemmällä prosenttiosuudella. Tämä voitaisiin toteuttaa harkinnanvaraisesti esimerkiksi 20-50 prosentille todellisesta vuosittaisesta opetustuntimäärästä suhteutettuna esimerkiksi oppilaitoksen toiminnan laajuuteen ja historiaan sekä saavutettavuuden, saatavuuden ja moninaisen tarjoamisen alueelliseksi lisäämiseksi. Näissä tapauskohtainen harkinta on keskeisessä asemassa.

Koulutuksen järjestäjien moninaisuuden huomioiminen esimerkiksi kuntien, kuntayhtymien, rekisteröityjen yhteisöjen tai säätiöiden välillä on asia, johon koen tarvitsevani ole-massa olevan materiaalin lisäksi liitoilta ja alan toimijoilta lisää tarkasteltavaa materiaalia, palautetta ja näkemyksiä. Palaan tähän tarkemmin selvityksen toisen osan yhteydessä. Haluan kuitenkin alla hiukan avata taiteen perusopetuksen mahdollisia merkityksiä siihen osallistuville oppilaille ja täten avata keskustelun siitä, miten VOS-rahoitusta ja taiteen perusopetuksen kentän toimintaa voidaan kehittää suhteessa muuttuviin yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin tarpeisiin.

Laajan oppimäärän yksi keskeisistä tavoitteista on luoda edellytykset musiikin tai muun taiteen ammatillisiin korkeatasoisiin ammatillisiin opintoihin sekä taiteen elinikäiselle harrastamiselle. Kattavaa tietoa siitä, kuinka moni taiteen perusopetuksen laajaa tai yleistä määrää opiskellut päätyy alan opintoihin ja taiteen- ja kulttuurin alan ammattiin ei ole saatavilla. Tietoa ei ole myöskään kerätty pitkällä aikavälillä siitä, kuinka monelle taiteen perusopetukseen osallistuneelle muodostuu taiteesta elinikäinen harrastus. Nämä molemmat tavoitteet ovat arvokkaita ja keskeisiä.

Taiteen perusopetuksella on lisäksi merkittävä rooli opetuksen osallistujien ja heidän lähipiirinsä hyvinvoinnin rakentajana mm. osallistumisen mahdollisuuksien kautta ja luomalla osallisuuden kokemuksia. Taiteen perusopetuksen kautta lasten ja nuorten kokemukset ja 'ääni' tulevat yhteiskunnassa kuulluksi tavalla, joka on erityinen ja taiteelle tyypillinen, mutta taidealakohtainen. Taiteessa ja taiteen kautta oppilas voi pohtia, kyseenalaistaa ja käsitellä myös asioita, jotka henkilökohtaisessa elämässä ja laajemmassa yhteiskunnassa eivät ole helppoja tai yksioikoisia, jopa ratkaisemattomilta tuntuvia. Parhaimmillaan taiteen perusopetus tarjoaa lapsille, nuorille ja opetukseen osallistuville aikuisille paikan solmia kannattelevia sosiaalisia suhteita ja saada onnistumisen kokemuksia, joita etenkin kasvava nuori tarvitsee. Näiden taiteen ja taiteen perusopetuksen näkökulmien merkitys on valtava syrjäytymisen ja marginalisoitumisen ennaltaehkäisyssä.

Huomio #10: *Taiteen perusopetuksen kahden oppimäärän, eli laajan ja yleisen oppimäärän nykyinen painottuminen taiteen eri alojen opetuksen rahoituksessa on aihe, jolla on pääosin historialliset syyt. Lukemani materiaalin perusteella minun on selvityksen ensimmäisessä vaiheessa haastavaa tehdä selkeää ehdotusta mahdollisesta uudistamisesta. Huomioisin kuitenkin, ettei laajan oppimäärän opetusta saa mahdollisilla muutoksilla vaarantaa, vaan muutoksen tulee tapahtua kollektiivisuuden ja tasa-arvoisen yhteistyön toimintamalliin pohjaten. Lisäksi huomioin, että rahoituksella tulisi näkemykseni mukaan voida tukea myös yleisen oppimäärän oppilaitoksia, etenkin alueilla, joilla tarjontaa ei muuten ole. Lisäksi esimerkiksi ylimääräisellä erityisrahoituksella voitaisiin tukea aluekohtaista opetuksen järjestämistä, joka rakentaa yhteistyön kehittymistä laajan ja yleisen oppimäärän oppilaitosten välillä.*

Kun pohdin rahoituksen piirissä olevan koulutuksen järjestäjäverkon laajuutta ja esimerkiksi mahdollisia laajentamisen tarpeita ja toteutettavuuden edellytyksiä, totean uudestaan (viitaten selvityksen aiempiin osioihin), että laajentamiseen ja toteutettavuuteen tarvitaan tukea lisärahoituksen muodossa. Tarkasteltaessa alueellista kattavuutta on selvää, että kattavuutta tulisi lisätä sekä urbaaneilla alueilla että haja-asutuksen alueilla, etenkin alueilla, joilla taiteen perusopetuksen tarjontaa ei ole. Opetustuntimääräisen valtionosuuden pysyessä samana opetuksen määrällisestä kasvusta ja kysynnästä huolimatta, merkitsee se sitä, ettei kaikkia halukkaita voida ottaa ryhmiin mukaan. Tätä on keskeistä tarkailla sosioekonomiset ja muut kulttuurisesti nopeasti muuttuvat tekijät huomioiden sekä

taiteen ja kulttuurin kentän moninaistumisen ja kiihtyvän muutostahdin kannalta. Myöskin tämän suhteen on yhteistyön merkitys keskeistä. Ehdottamani lisärahoituksen lisäksi muutoksen aikaansaamiseksi ja tavoitteiden todentamiseksi on kunkin taiteenalan halukkuudella ja resursseilla osallistua tähän yhteistyöhön suuri merkitys.

Perehdyttyäni selvitykseni ensimmäisessä vaiheessa taiteen perusopetusta käsittävään materiaaliin, keskittyen erityisesti VOS-rahoitukseen, totean, että vakaan ja jatkuvan rahoituksen turvin on kyetty luomaan kulttuurisesti merkittävä valtiollinen koulutusmuoto ja harrastusrakenne, jonka monitasoiset vaikutukset ovat kansalliset. Taiteen perusopetuksen jatkuvuuden turvaaminen on keskeistä ja koen, että esittämäni lisärahoituksen euromäärä on suhteessa valtion kokonaisbudjettiin varsin kohtuullinen. Huomattavasti merkityksellisempää onkin se alakohtaiseen kehittymiseen ja yhteiskunnallisiin muutoksiin vastaaminen, joka tällä suhteellisen pienellä lisärahoituksella voidaan käynnistää.

3. Selvityksen vaihe II

3.1 Toimeksianto sekä selvitystyölle määritetty tehtävä

Tehtävänannon mukaisesti selvityksen vaiheessa II tarkastelin taiteen perusopetuksen koko rahoitusjärjestelmää, valtionavustukset mukaan lukien. Toimeksiannon mukaisesti

1. teen ehdotuksia siitä, miten rahoituksen piirissä olevien oppilaitosten/ koulutuksen järjestäjien toiminnan arviointia olisi mahdollista kehittää;
2. teen ehdotuksia myös siitä, miten vapaan sivistystyön oppilaitoksissa annettavaan taiteen perusopetukseen kohdistuvan (vapaan sivistystyön) valtionosuusrahoituksen suhdetta muualla annettavaan taiteen perusopetukseen kohdentuvaan valtionosuusrahoitukseen tulisi mahdollisesti selkeyttää;
3. esitän huomioita taiteen perusopetuksen yksikköhintaa ja sen määrittämisprosessia koskien;
4. ehdotan taiteen perusopetuksen valtionosuuden- ja valtionavustusrahoituksen välisen suhteen mahdollista muuttamista;
5. sekä esitän listan muita ehdotuksia, jotka liittyvät selvitystyön aikana esiin nouseviin huomioihin.

Kuten selvitykseni liitteenä olevasta tehtävänannosta on luettavissa, minun tuli ottaa huomioon asiaan liittyvät jo tehdyt muut, aiheita sivuavat ja siihen suoraan liittyvät selvitykset sekä olla yhteydessä kentän keskeisiin toimijoihin, muun muassa Taiteen perusopetusliittoon (TPO), Suomen lasten ja nuorten kuvataidekoulujen liittoon, Suomen Musiikkioppilaitosten liittoon (SML), Suomen sanataideopetuksen seuraan, Suomen tanssioppilaitosten liittoon (STOPP ry), Käsi- ja taideteollisuusliitto Taitoon (Taito ry), Esittävien taiteiden oppilaitosten liittoon (ETOL ry), Musiikkioppilaitosyhdistys MOY ry:hyn sekä eri hallinnonalojen viranomaisiin.

Toimitin selvityksen ensimmäisen osan sähköisesti opetus- ja kulttuuriministeriölle 31.3.2019. Selvityksen ensimmäisen vaiheen asiakirjassa (tämän selvitys dokumentin Luku 2) tekemieni huomioiden ja ehdotusten tematiikasta järjestettiin ministeriön koolle kutsumana esittely- ja keskustelutilaisuus Musiikkitalolla Helsingissä 9.4.2019. Lopullinen selvitys luovutettiin sähköisenä opetus- ja kulttuuriministeriölle 31.5.2019 ja sen varsinainen luovutustilaisuus on 10.6.2019.

3.2 Selvitystyö vaiheessa II

Selvitystyöni toisessa vaiheessa olen jatkanut tutustumista ajankohtaisiin selvityksiin, erilaisiin TPO:ta käsitteleviin tai sitä merkityksellisesti sivuaviin tiedonkeruujärjestelmiin, erilaisiin taiteen perusopetusta ja sen toteutumista ohjaaviin määritelmiin, ohjeistuksiin ja lainsäädäntöön sekä arviointimenetelmiin, jotka ovat jo käytössä. Verrattuna selvitystyön ensimmäiseen vaiheeseen, selvityksen toisessa vaiheessa olen pohtinut rahoituskokonaisuuden toimivuutta ja nykykulttuurin mukaista tasavertaisuutta ja merkityksellisyyttä laajemmassa perspektiivissä huomioiden taiteen perusopetuksen kentän erityisesti niiltä osin tai suhteessa niihin rakenteisiin, joiden mukaisesti rahoitus ja toiminta on laajempaa kuin TPO VOS-rahoituksen puitteissa tapahtuva taiteen perusopetus. Selvityksen toisessa vaiheessa olen lukenut mm. kunnallisia ja valtiollisia selvityksiä, hallituksen esityksiä ja tilastollista materiaalia kuntia ja kansalaisopistoja koskevasta uudistustyöstä ja laeista sekä tarkastellut esimerkkitapausten kautta yksittäisten oppilaitosten rahoituksellista rakennetta suhteessa näiden alueelliseen kulttuuriseen erityisyyteen ja maantieteelliseen sijaintiin.

Selvitystyöni ensimmäisessä vaiheessa keskityin pääasiallisesti kirjalliseen materiaaliin tutustumiseen. Minulle lähetetty ja selvitystyöni puitteissa paikallistamani kirjallinen materiaali on selvitystyön toisessakin vaiheessa kehystänyt rahoituksen ja taiteen perusopetuksen saatavuuden ja saavutettavuuden pohdintaani. Selvitystyötä ovat tukeneet mm. *Kuntien kulttuuritoiminta lukujen valossa*, *Kulttuuritoimen kustannukset 24 kaupungissa vuonna 2016* (Renko & Ruusuvirta 2018), *Vapaan sivistystyön palvelurakenne*, *Oppilaitosten koulutustarjonta* (Saloheimo). Ymmärtääkseni taiteen perusopetusta pääkaupunkiseudulla olen perehtynyt kolmeen pääkaupunkiseudun taiteen perusopetusta käsitteleviin selvityksiin *Taiteen perusopetuksen tila ja kehittämistarpeet Helsingissä* (2016), *Taiteen perusopetuksen tila ja kehittämistarpeet Vantaalla* (2017) ja *Ilo oppia ja kasvaa Espoossa. Taiteen perusopetus Espoossa* (2018). Jo selvityksen ensimmäisessä osassa mainittu materiaali on edelleen toiminut reflektiopintana pohtiessani taiteen perusopetuksen rahoitusta laajemmassa kontekstissa: *Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025* vuodelta 2017, Opetushallituksen teettämä *Taiteen perusopetus 2008: Selvitys taiteen perusopetuksen järjestämisestä lukuvuonna 2007-2008*, Aluehallintoviraston julkaisu *Taiteen perusopetuksen alueellinen savutettavuus 2012*, *Aluehallintoviraston peruspalvelujen arviointi* vuodelta 2014,

Koulutuksen arviointineuvoston vuonna 2012 julkaisema *Taiteen perusopetuksen opetus-suunnitelmien perusteiden ja pedagogiikan toimivuus*, opetus- ja kulttuuriministeriön teettämä ja vuonna 2018 julkaistu *Taide- ja taitelijapolitiikan suuntaviivat* sekä Valtioneuvoston keväällä 2019 julkaisemat *Lapsen aika. Kohti kansallista lapsistrategiaa 2040* ja *Tutkijoiden havaintoja ja suosituksia lasten ja nuorten monipuolisen kehityksen, terveyden ja vaikuttamisen mahdollisuuksien edistämiseksi. Edellytykset kasvuun, oppimiseen ja osallisuuteen kaikille*.

Kuten asettamispäätöksessä mainitaan, minun tuli selvityksen toisessa vaiheessa perehtyä taiteen perusopetuksen rahoitukseen erityisesti taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaista valtionosuusjärjestelmää laajemmin ja täten arvioida koko taiteen perusopetuksen kenttään liittyvät nykyiset rahoitusmallit ja niiden toimivuus sekä mahdolliset kehittämistarpeet. Erityisesti pohdin tarkasteltavaa materiaalia ja eri toimijoiden esille tuomia rahoitukseen liittyviä toiveita, ongelmakohtia ja akuuttejakin tarpeita sekä muodostin uudistamisehdotuksia TPO VOS -järjestelmän lisäksi (käsitelty selvityksen vaiheessa I, kokonaissumma vuoden 2019 valtion talousarviossa, 78 705 000 euroa) suhteessa

- Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan vapaan sivistystyön opetustuntikohtaiseen valtionosuuteen (VST VOS, kansalaisopistot), jonka valtionosuuden perusteena käytetty keskimääräinen yksikköhinta on vuonna 2019 87,21 euroa ja annettujen opetustuntien määrä taiteen perusopetuksen osalta n. 170 000. Vuonna 2019 vapaan sivistystyön piirissä annettuun taiteen perusopetukseen kohdentuu VST VOS- rahoitusta n. 8,5 miljoonaa euroa.
- Valtiovarainministeriön hallinnonalan asukaskohtainen valtionosuus kunnille (ns. peruspalvelu VOS) on 1,40 euroa/asukas, josta valtionosuusprosentti 25,37 vuonna 2019. Vuonna 2017 asukaskohtainen prosenttiosuus oli 25,3% (0,35/asukas), jonka perusteella tämä laskennallinen valtionosuus oli yhteensä n. 7,6 miljoonaa euroa ja josta taiteen perusopetukseen kohdentunut asukaskohtainen valtionosuus oli arviolta n. 1,9 miljoonaa euroa. Määräraha myönnetään asukasmääräperusteisesti kunnille, jotka tahoillaan ja harkintansa mukaan järjestävät tai tukevat taiteen perusopetusta paikkakunta- ja tapauskohtaisesti.
- Opetus- ja kulttuuriministeriön vuosittain yksityisille TPO VOS -oppilaitoksille myöntämään 600 000 euron harkinnanvaraiseen valtionavustukseen, joka painottuu taiteen perusopetuksen saatavuuteen. Vuonna 2019 erityisavustus on tarkoitettu taloudellisten vaikeuksien helpottamiseen tilanteessa, jossa koulutuksen järjestäjällä on vaikeuksia käyttökustannusten kattamisessa. Taiteen perusopetuksen saatavuutta hankaloittavat, yllättävät ja koulutuksen järjestäjän

ennakoimattomissa olevat toiminnan käyttökustannukset asetetaan hakemusten keskinäisessä vertailussa etusijalle.

- Opetus- ja kulttuuriministeriön asettamaan, Opetushallituksen haettavaksi julkaisemaan ja hallinnoimaan 700 000 euron vuosittaiseen valtionavustukseen, joka kohdistetaan TPO VOS-oppilaitosten pedagogisiin kehittämishankkeisiin.
- Opetushallituksen vuosittain haettavaksi julkaisemaan TPO VOS -rahoituksen ulkopuolisille TPO-oppilaitoksille kohdennettuun harkinnanvaraiseen valtionavustukseen, joka on suuruudeltaan 150 000 euroa, ja jonka tarkoituksena on tukea ja parantaa edellytyksiä järjestää taiteen perusopetusta.

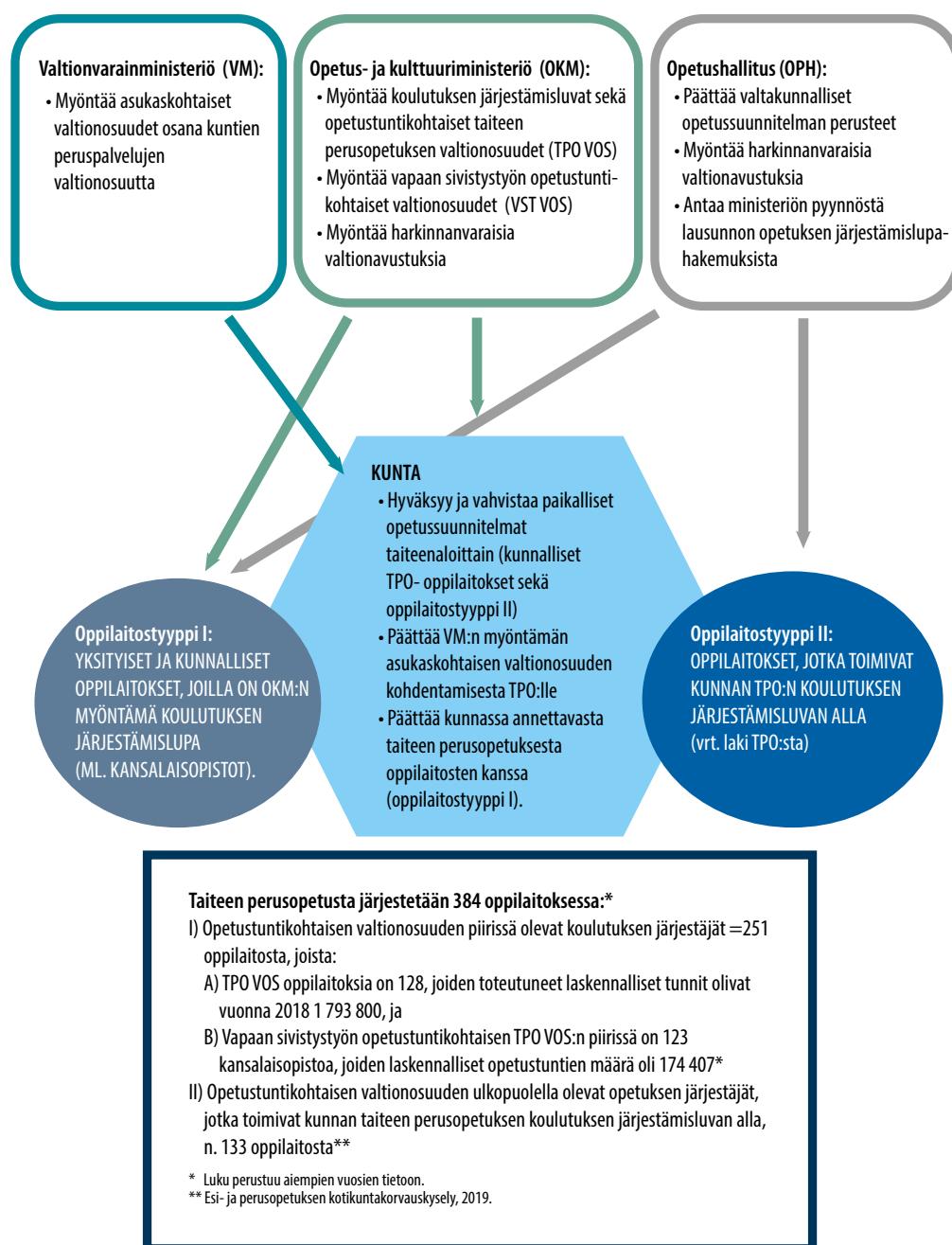
Keskeistä selvitykseni toisessa vaiheessa on ollut taiteen perusopetuksen taiteenalakohtaisten liittojen ja järjestöjen tapaaminen sekä kentän kuuleminen suhteessa selvitystyön ensimmäisessä vaiheessa esittämiini huomioihin ja ehdotuksiin sekä selvitystyön toiseen osaan liittyviin huomioihin, toiveisiin, kriittisiin rahoituksellisiin tarpeisiin ja muuhun kentän toimijoita koskevaan ja mahdollisesti tarkastelun kannalta merkitykselliseksi koettuun keskusteluun. Selvitykseni toisessa vaiheessa tapasin sekä Taiteen perusopetusliitto TPO ry:n hallituksen että useita taiteenalakohtaisia järjestöjä. Tapasin myös Opetushallituksen virkahenkilöitä, joiden hallinnonalaan tämän selvityksen kannalta oleellinen opetus-suunnitelmatyö ja kahden vuosittaisen valtionavustuksen hallinnointi kuuluvat. Erillisessä tapaamisessa keskustelin selvityksen molempiin vaiheisiin liittyvistä huomioista ja ehdotuksista Kuntaliiton, Kansallisopistojen liiton (KOL) ja Opetusalan ammattijärjestön (OAJ) edustajien kanssa. Lisäksi keskustelin useiden järjestöjen ja oppilaitosten edustajien ja/tai taiteen perusopetuksesta yleisesti kiinnostuneiden henkilöiden kanssa puhelimitse. Näiden keskustelujen luonne oli keskustelunomainen, ei niinkään raportoiva. Selvitystyössäni halusin kuulla myös mielipiteitä ja kannanottoja vapaasti ja kokemusperäiseen tietoon pohjaten ilman, että jaettu tieto koettiin muodollisesti sitovaksi ja virallisia kannanottoja mukailevaksi.

3.3 Taiteen perusopetuskentän rakenne: Keskeiset päätöksentekijätahot, rahoittajat ja oppilaitokset sekä koulutuksen järjestäjät karkeasti tyypeittäin

Lukemastani materiaalista ja eri toimijoiden kanssa käymistäni keskusteluista välittyy epäselvyyttä sekä rahoitusrakenteiden ymmärtämisen että sen ymmärtämisen suhteen, miten rahoitus kohdentuu taiteen perusopetukseen joko suoraan tai välillisesti. Selvitystyössäni olen kohdentanut osan työn suorittamiseksi annetusta ajasta olemassa olevaan kaavio- tai

taulukointimuodossa esitettyyn informaatioon sekä sen muokkaamiseen tätä selvitystyötä varten. Mielestäni on tärkeää jakaa näitä visualisointeja, kaavioita ja taulukoita tämän selvitystyön kautta, sillä koen, että voin näin osaltani lisätä rahoituksen ymmärrettäväksi tekemistä, hahmottamista ja saatavuutta ja täten myöskin luoda pohjaa mahdolliselle taiteen perusopetuksen kentän sisäiselle tai mahdolliselle laajempaan uudistamiseen liittyvälle työlle.

Kaavio 1: TPO-kentän rakenne

3.4 Taiteen perusopetuksen keskeiset liitot ja järjestöt ja näiden toimintaan kohdistuva valtionrahoitus

Kaavio 2. Taiteen perusopetusliitto, alalajiliitot, yhteistyökumppanit.

TAITEEN PERUSOPETUSLIITTO					
- Taiteenalaakohtaisia jäsenliittoja 6 kpl - Hallituksen kokoonpanossa seuraavien liittojen edustus: ETOL ry, Taito ry, Suomen lasten ja nuorten kuvataidekoulujen liitto ry, SML ry, Suomen sanataideopetuksen seura ry, STOPP ry - Toiminnanjohtajan työ on kokopäiväinen ja liiton puheenjohtajan osa-aikainen - Toimintaa koordinoivat työryhmät: Yhteiskunnallisen vaikuttamisen työryhmä ja Osaamisen kehittämisen työryhmä* - Rahoitus vuosina 2018 ja 2019 n. 80 000 euroa/vuosi (OKM yleisavustus).					
Suomen sana- taideopetuksen seura ry	Suomen musiikki- oppilaitosten liitto ry (SML)	Suomen lasten ja nuorten kuva- taidekoulujen liitto ry	Käsi- ja taide- teollisuus liitto Taito ry	Esittävien taiteiden oppilaitosten liit- to ry	Suomen tanssioppilaitosten liitto STOPP ry
Jäsenoppilaitoksia 10, henkilöjäseniä 60	Jäsenoppilaitoksia 97, pääosin VOS- oppilaitoksia	Jäsenoppilaitoksia 61, joista osa kansa- laisopistoja, arkki- tehtuurin ja media- taiteen oppilai- toksia	Jäsenet alueellisia taito-yhdistyksiä	Taiteen alat: sirkus ja teatteri	Jäsenoppilaitoksia 63 ja informaatio- jäseniä 20
Ei palkallista työn- tekijää	Liitolla kaksi täysi- aikaista ja kaksi osa-aikaista työn- tekijää		Valtionrahoitus järjestölle poikkeaa muista taiteenala- kohtaisista TPO- liitoista.	jäsenoppilaitoksia 14	1 osa-aikainen työntekijä
OKM Taiteen eri alojen opetus- järjestöjen toiminta- avustukset vuonna 2019: €12 000	OKM Taiteen eri alojen opetus- järjestöjen toi- minta-avustuk- set vuonna 2019: €30 000	OKM Taiteen eri alojen opetus- järjestöjen toiminta- avustukset vuonna 2019: €12 000		Ei palkallisia työn- tekijöitä	OKM Taiteen eri alojen opetus- järjestöjen toiminta- avustukset vuonna 2019: €14 000
		Lisäksi OPH:n rahoitusta		OKM Taiteen eri alojen opetus- järjestöjen toiminta- avustukset vuonna 2019: hakemusta ei ole jätetty	
Kansalaisopistojen liitto ry (KoL): 123 kansalaisopistoa tarjoaa taiteen perusopetusta, joista useat kuuluvat TPO-liiton alaisiin taiteenalaakohtaisiin liittoihin			Lastenkulttuurikeskusten liitto: Yhteistyö taiteenalaakohtaisten liittojen kanssa sekä yhteistyötä taiteen perusopetusta tarjoavien oppilaitosten kanssa		

*Lähteenä käytetty www.artsedu.fi

Taiteen perusopetusliitto (TPO ry) on kattojärjestö kuudelle taiteen perusopetuksen taiteenalaakohtaiselle tai useampaa taiteen alaa edustavalle liitolle. Ylläolevaan kaavioon lisäksi Kansalaisopistojen liiton (KoL ry), joka toimii yhteistyössä TPO-liiton kanssa sekä Lastenkulttuurikeskusten liiton, jonka kanssa taiteen perusopetuksen yhteistyö on sekä kansallista ja alakohtaista että oppilaitosten ja keskusten välistä. TPO-liiton hallituksen kokouksiin kutsuttavat asiantuntijat edustavat SML ry:tä, Suomen lasten ja nuorten kuvataidekoulujen liittoa, STOPP ry:tä ja KoL ry:tä.

Taiteen perusopetusliiton (jatkossa TPO-liitto) työ on keskeisessä asemassa korkealaatuista taiteen perusopetusta kehitettäessä sekä taiteen perusopetuksen kentän omaehtoisessa jatkuvassa uudistamis- ja verkottumistyössä. Liiton rakennetta tarkastellessani joudun toteamaan, että taiteen perusopetuskentän toimijat ovat vain rajallisesti edustettuna TPO-liiton hallituksessa ja työryhmissä. Mikäli liiton tavoite ja tarkoitus on osallistua kattavaan kehitystyöhön ja alan kehittymiseen, katson että kuuden taiteenalakohtaisen lajiliiton lisäksi hallituksessa ja/tai työryhmissä tulisi olla myös sellaisia henkilöitä ja liittojen/järjestöjen edustajia, joita nämä kuusi liittoa eivät edusta, ja jotka toimivat keskeisesti TPO-kentällä tai jatkuvassa yhteistyössä kentän kanssa tai ovat pitkäaikaisia taiteen perusopetuksen opiskelijoita/opiskelijan vanhempia. Tällä hetkellä TPO-liiton asiantuntijalistalla esiintyy vain KOL ry:n edustaja TPO:n taiteenalakohtaisten lajiliittojen ulkopuolelta. Käsittäakseni TPO-liiton asiantuntijoiden sekä Kuntaliiton ja Opetusalan ammattijärjestön (OAJ) välinen tiedonvaihto on jatkuvaa ja yhteistyö Lastenkulttuurikeskusten liiton kanssa ainakin osittain sujuvaa, mutta se ei välity TPO-liiton hallituksen tai työryhmien rakenteista.

Huomioin myös, että TPO-liiton hallituksessa ja työryhmissä painottuu niiden taiteenalojen läsnäolo, jotka saavat eniten TPO VOS -rahoitusta ja pohdin, miten tämä vaikuttaa suoraan ja epäsuorasti siihen, millaisia TPO-oppilaitosten etuihin liittyviä asioita TPO-liitto tuo esille toiminnassaan ja kannanotoissaan. Kuulemani perusteella kentän ja sen rahoituksen jakautuneisuutta musiikin ja muiden taiteenalojen välille, sekä VOS- ja ei-VOS oppilaitosten välille on aiemmin ylläpidetty TPO-liiton hallituksen keskusteluissa. TPO-liiton haasteena on ollut työstää tämän riitauttavanakin tekijänä esiintyvän rajanveto retorikan ja vastakkaisuuksien (VOS/ei-VOS ja yleinen/laaja oppimäärä) purkua sekä nykyisten kulttuuripolitiikan linjausten ja yhteiskunnallisen ajattelun kanssa yhdenmukaisemman toimintakulttuurin rakentamista.

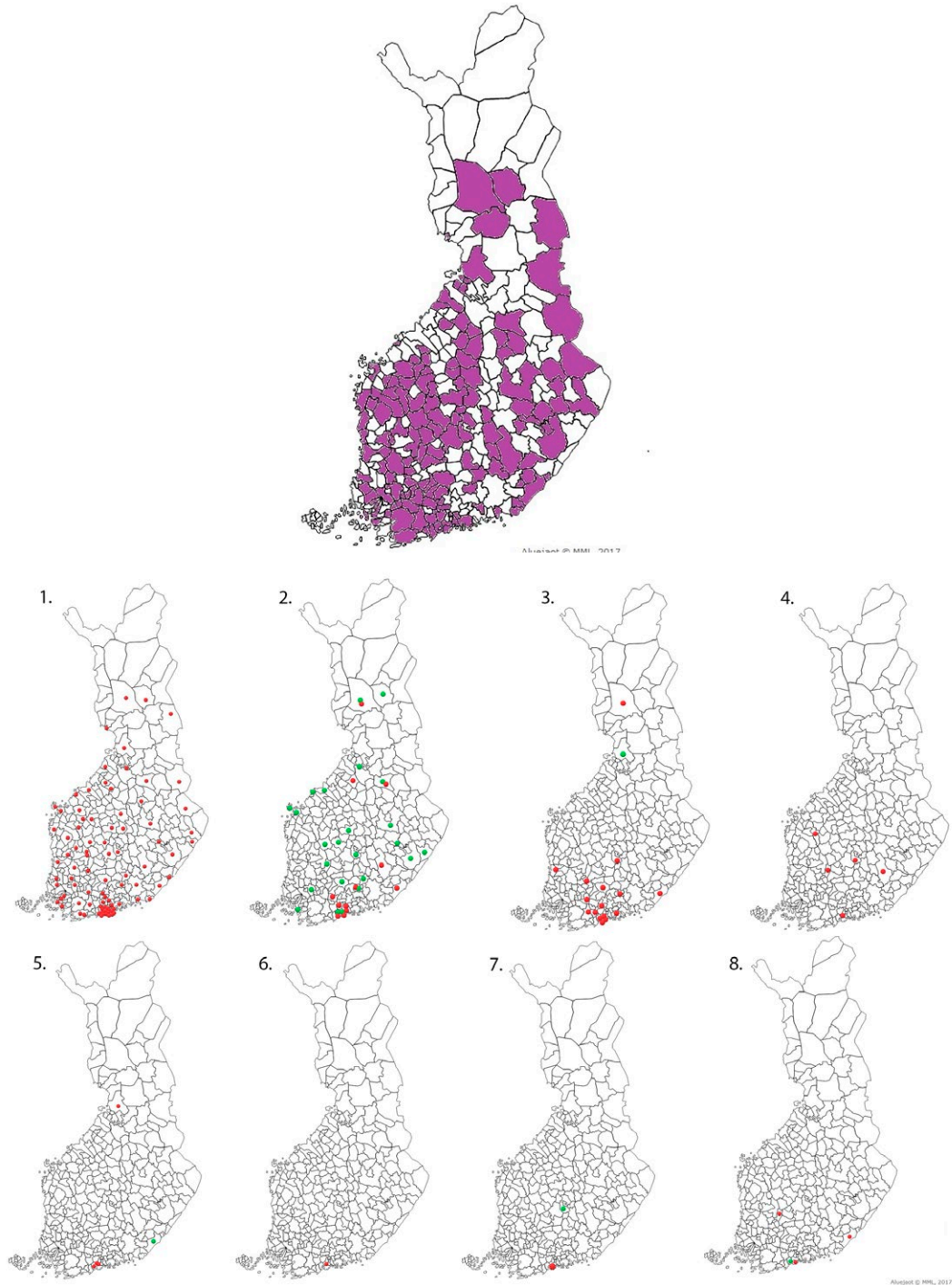
Esitän nämä huomiot TPO-liiton hallitukselle harkittavaksi sekä opetus- ja kulttuuriministeriön punnittavaksi seuraavia yleisavustuspäätöksiä tehtäessä. Selvityksen tekijänä koen, että sekä TPO-liiton että taiteen perusopetuksen taiteenalakohtaisten liittojen tulisi tavoitteellisesti pyrkiä edustamaan taiteen perusopetuksen kenttää kokonaisuudessaan.

3.5 Oppilaitokset, koulutuksen järjestäjät ja alueellinen sijoittuminen

Tarkasteltaessa taiteen perusopetuksen rakennetta ja rahoitusta saatavuuden ja saavutettavuuden näkökulmista, on yhtenä lähestymiskulmana hyödyllistä tarkastella oppilaitosten maantieteellistä sijoittumista sekä eri taiteenalojen painottumista valtion eri rahoitusmuotojen piirissä.

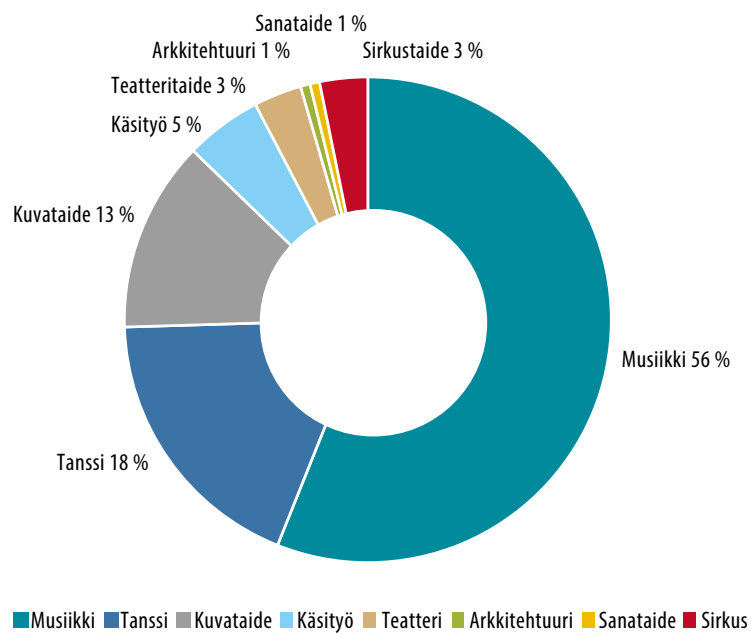
Taiteen perusopetuksen valtionosuuden piirissä olevien oppilaitosten VOS-rahoitusta käsiteltiin tarkemmin selvityksen ensimmäisessä vaiheessa (Luku 2). Taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaista VOS-rahoitusta saavien, koulutuksen järjestämisluvan haltijoiden, opetustarjonta on laajalti painottunut yhden taiteenalan opetukseen ja sen pääosin laajan oppimäärän mukaiseen opetustoimintaan. Taiteen perusopetuksen kenttä on kuitenkin hyvin laaja ja monimuotoinen ja ns. ei VOS-oppilaitoksissa (ks. Kaavio 1. Oppilaitostyyppi II) opetusta on usein tarjolla yhtä useammilla taiteenaloilla. Tästä TPO-opetuksesta ja tarjonnasta on aiemmin ollut hyvin vähän kattavaa tietoa. Kuntien taiteen perusopetuksen koulutuksen järjestämisluvien alla tapahtuvasta taiteen perusopetuksesta on kerätty kuluvana keväänä lisää tietoa Tilastokeskuksen toteuttaman Esi- ja perusopetuksen kotikuntakorvauskyselyn kautta. Em. tiedonkeruussa kysyttiin kunnilta myös muita kuin TPO:ta koskevia asioita. Kuluvana vuonna TPO:ta koskevia kysymyksiä lisättiin aiempiin vuosiin verrattuna, jotta TPO:n koulutuskentän kokonaisuudesta muodostuisi aiempaa kattavampi kuva. Asiaa koskevat taulukot ja kaaviot, jotka tähän selvitykseen on sisällytetty, on laadittu toukokuussa 2019 toimitetun materiaalin pohjalta. Ajoituksesta johtuen saatua tietoa ei ole vielä analysoitu yksityiskohtaisesti, eikä kattavasti vertaillen muuhun olemassa olevaan tietoon. Esi- ja perusopetuksen kotikuntakorvauskyselyyn vastattiin keväällä 2019 334 kertaa, joista 38 kertaa vastaukset annettiin sekä ruotsiksi että suomeksi. Vastanneiden kuntien kokonaismäärä oli 296. On siis syytä huomioida, että 15 kunnasta ei saatu vastausta.

Kaavio 3. Kartta taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaisen valtionosuuden piirissä olevan opetuksen ja-
kautumisesta kartalla kunnittain ja taiteenaloittain. Lähde Esi- ja perusopetuksen kotikuntakorvauskysely,
2019 ja Opetushallituksen valtionosuussovellus, raportti 2019 sekä oppilaitosten kotisivut.

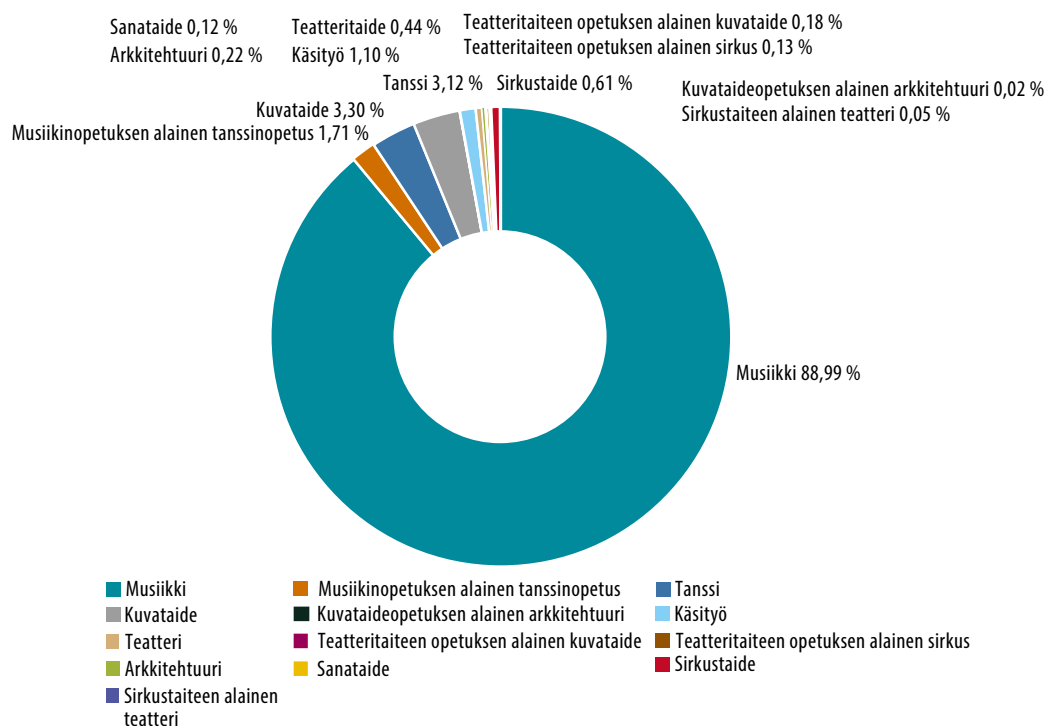

Taiteen perusopetuksen VOS-rahoitusta saavista koulutuksen järjestämisluvan haltijoista, oppilaitoksista, kunkin järjestäjän luvamukaisista taiteenaloista, omistajasta Lisätään näiden karttojen alle teksti (joka poistettu nykyisen kaavion 6 alta): (yksityinen/ kunta), vahvistettujen opetustuntien lukumäärästä ja valtionosuuden määrästä löytyvät vuosittaiset listat Opetushallituksen sivuilta (<http://www02.oph.fi/asiakkaat/rahoitus/yh18.html>)

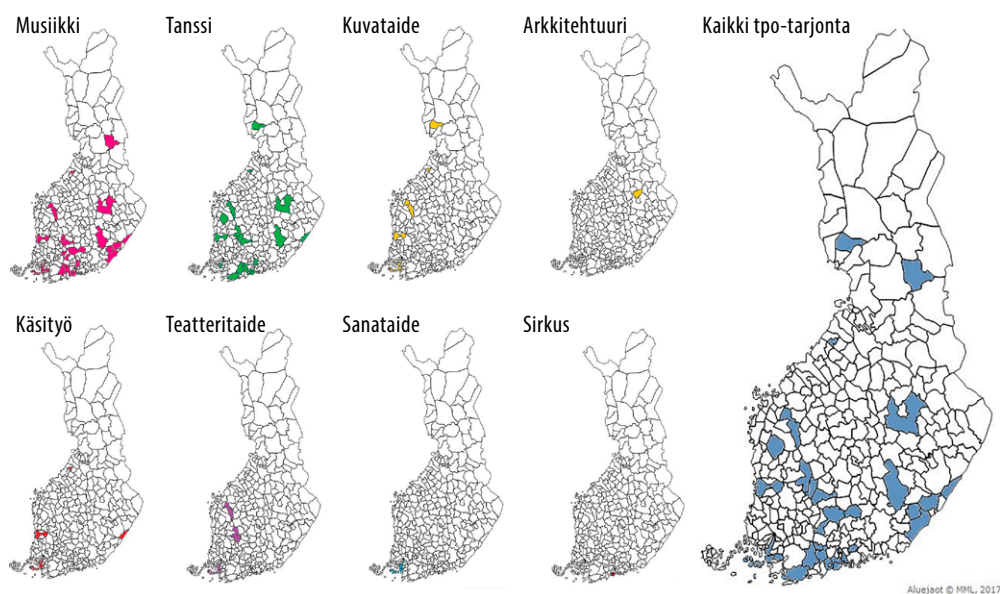
Kaavio 4. Taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaisen valtionosuuden piirissä olevien oppilaitosten ilmoittamat arviot taiteenaloista opetustuntimäärien toteutumisesta vuonna 2018.

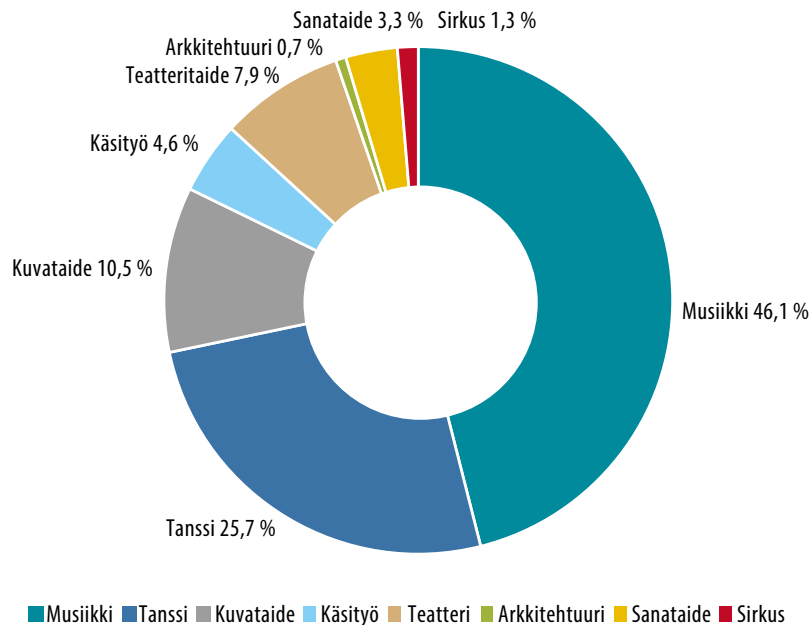
Kaavio 5. Taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaisen valtionosuuden piirissä oleville oppilaitoksille kohdentuvan rahoituksen jakautuminen taiteenaloittain (Lähde Opetushallituksen valtionosuusraportointi, arvioidut tunnit vuonna 2018)

Kaavio 6. Kartta taiteen perusopetuksen ei valtionosuuden piirissä (ei VOS) olevan opetuksen jakautumista kartalla kunnittain ja taiteenaloittain. Lähde Esi- ja perusopetuksen kotikuntakorvauskysely, 2019

Kaavio 7. Ei valtionosuuden (ei VOS) piirissä olevissa oppilaitoksissa (133) annettavan opetuksen jakautuminen taiteenaloittain siltä osin mitä kunnat ovat ilmoittaneet tilaavansa julkiselta tai yksityiseltä palveluntuottajalta. Lähde: Esi- ja perusopetuksen koti-kuntakorvauskysely 2019

3.6 Taiteen perusopetuksen rahoituksen nykyinen rakentuminen

Vuonna 2019 taiteen perusopetuksen valtionosuusmääräraha valtion talousarviossa (TPO VOS) on 78 705 000 euroa, kuntien asukaskohtaisen valtionosuuden laskennallinen osuus on n. 7,6 miljoonaa euroa, vapaan sivistystyön valtionosuutta (VST VOS, kansalaisopistot) taiteen perusopetukseen kohdistuu vuonna 2019 n. 8,5 miljoonaa euroa, TPO VOS-oppilaitoksiin kohdistuvien valtionavustusten määrä on 1,3 miljoonaa euroa ja TPO VOS-rahoituksen ulkopuolisiin oppilaitoksiin kohdistuva valtionavustusrahoitus on 150 000 euroa vuodessa.

Vuosina 2016-2018 toteutettiin opetus- ja kulttuuriministeriön kärkihankerahoituksella (taiteen perusopetuksen osalta yht. n. 2,8 miljoonaa euroa) merkittäviä ja merkityksellisiä taiteen ja kulttuurin harrastustuntihankkeita, joiden vaikutusta kulttuuri- ja opetustoimintaan sekä näiden hankkeiden mahdollisia avauksia taiteen perusopetuksen uudistamisen suhteen en huomionut tässä selvityksessä, koska rahoitettujen hankkeiden tuloksiin pohjaavista pysyväisluontoisista jatkorahoituksista ei ole käsittääkseni päätetty. Lisäksi taiteen perusopetukseen voi kohdentua erilaisia hankekohtaisia erityisavustuksia.

Valtionosuusrahoitusta (TPO VOS ja VST VOS) saavien oppilaitosten kokonaisrahoitus perustuu parhaimmillaan ns. kolmikantamalliin, jossa valtionosuus, kuntien rahoitus ja avustukset sekä oppilaitosten omat tulot (oppilasmaksut) muodostavat ainakin suhteellisen vakaan talouden. Taiteen perusopetuksessa yksityinen koulutuksen järjestäjä voi saada valtionosuusrahoituksen lisäksi rahoitusta kunnalta. Kunta voi myös itse toimia koulutuksen järjestäjänä ja vastata toiminnan resursseista. Toisaalta kunta voi ostaa TPO-opetusta palveluna tai antaa yleis- tai toiminta-avustusta oppilaitoksia ylläpitäville tukisäätiöille, järjestöille tai yrityksille. Taiteen perusopetus on ALV-verovapaata. Huomionarvoista on, että taiteen perusopetusta ei saa järjestää taloudellisen voiton tavoittelemiseksi.

Seuraavassa osiossa tukeudun Kuntaliitolta ja vapaan sivistystyön asiantuntijoilta saamaani tietoon sekä selvityksiin *Kuntien kulttuuritoiminta lukujen valossa IV. Kulttuuritoimen kustannuksen 24 kaupungissa vuonna 2016* (Renko & Ruusuvirta) ja *Vapaan sivistystyön rakenne- ja rahoitusryhmän muistio* (OKM 2014:25); vuonna 2019 voimaan astuneeseen kuntien kulttuuritoimintalakiin (166/2019) sekä juuri ennen tämän selvityksen valmistumista toteutuneeseen Esi- ja perusopetuksen kotikuntakorvauskysely – tiedonkeruuseen siltä osin kuin materiaali koskee taiteen perusopetusta ja sen alueellisesta järjestämistä kunnissa. Kyseisen tiedonkeruun aineisto valmistui analysoitavaksi toukokuun alussa. Tarkastelen lyhyesti pääkaupunkiseudun tilannetta Helsingin (Taiteen perusopetuksen tila ja kehittämistarpeet Helsingissä, 2016), Vantaan (Taiteen perusopetuksen tila ja kehittämistarpeet Vantaalla, 2017), ja Espoon (Ilo oppia ja kasvaa Espoossa. Taiteen perusopetus Espoossa, 2018) teettämien, taiteen perusopetusta käsittelevien selvitysten pohjalta.

Kunta voi järjestää taiteen perusopetusta (1998/633). Kunnat voivat järjestää toimintaa itse omissa oppilaitoksissaan ja kansalaisopistoissa, järjestää sitä yhdessä toisen koulutuksen järjestäjän kanssa tai hankkia palveluja kannatusyhdistysten tai kaupunkien ylläpitämillä oppilaitoksilla tai taidekouluilla ja yksityisiltä toimijoilta. Mikäli taiteen perusopetusta tarjotaan kunnan koulutuksen järjestämisluvan puitteissa, kunta vastaa toiminnan lainmukaisuudesta ja hyväksyy oppilaitoskohtaiset opetussuunnitelmat.

Taiteen perusopetuksen järjestäminen ei ole kunnille pakollista. Huolimatta siitä, ettei taiteen perusopetus ole kunnille velvollisuus, Esi- ja perusopetuksen kotikuntakorvauskyselystä saatujen, kuntien antamien vastausten perusteella 80 prosentissa kuntia annetaan taiteen perusopetusta (Katso myös Esi- ja perusopetuksen kotikuntakorvauskyselyyn pohjautuvat kaaviot sivuilla 39 ja 41). Selvityksen I vaiheessa käytettävissä olleen tiedon mukaan taiteen perusopetusta annettiin 85 prosentissa maamme kunnista. Kuten aiemmin jo totesin, tätä tietoa on tarpeen analysoida selvityksen valmistumisen jälkeen tarkemmin ja verrata suhteessa selvityksen vaiheessa I käsillä olleeseen, kymmenen vuoden takaiseen tietoon, jotta kokonaiskäsitys mahdollisista tapahtuneista muutoksista selkenee. Osa kunnissa järjestettävästä taiteen perusopetuksesta on kunnallista ja osa yksityisten järjestämää taiteen perusopetusta. Tänä vuonna voimaan astuneen uuden kuntien

kulttuuritoimintalain mukaan taiteen perusopetus on yksi mahdollisista tavoista tarjota mahdollisuuksia kulttuurin ja taiteen eri muotojen ja alojen tavoitteelliseen taide- ja kulttuurikasvatukseen (166/2019, 3 §:n 4-kohta).

Kuntaliitto tekee yhteistyötä 24 suurimman kaupungin kulttuurijohtajien verkoston kanssa ja kerää kolmen vuoden välein vertailutietoa kuntien kulttuurikustannuksista, mukaan lukien tietoa taiteen perusopetuksen erilaisista järjestämis- ja tuotantotavoista sekä näiden aiheuttamista kustannuksista kunnille. Osassa kunnista toimii oppilaitoksia, jotka saavat TPO VOS- tai VST VOS-rahoitusta, osa kunnista saa ainoastaan kuntien asukaskohtaista (TPO) valtionosuutta. Kuntaliiton ja kulttuurijohtajien verkoston keräämän tiedon perusteella osa kunnista kokisi paremmaksi mallin, joka mahdollistaisi TPO:n yleisen ja laajan oppimäärän joustavamman yhdistämisen. Osa kunnista puolestaan kannattaa oppimäärien erillisyyttä perustelunaan, että tämä malli on rahoituksen kannalta selkein. Useissa kunnissa VOS-rahoituksen piirissä olevien oppilaitosten tukeminen koetaan mielekkääksi niiden saaman vakaan ja prosentuaalisesti merkittävän valtiollisen rahoituksen vuoksi.

Kuntien kannalta ongelmalliseksi koetaan rahoituksen epätasainen jakautuminen alueellisesti ja riippuen siitä, milloin koulutuksen järjestämislupa on haettu ja myönnetty (VOS-rahoitusta lisätty viimeksi vuonna 2010). Taiteen perusopetuksen järjestäminen ei ole kunnille velvollisuus eikä nykyistä rahoitusmallia pidetä motivoivana, mikäli TPO:n yleisen oppimäärän mukaisen opetuksen valtionosuusrahoitusta ei kyetä lisäämään.

TPO VOS-oppilaitosten suosiminen kuntien taiteen perusopetukseen kohdentamassa rahoituksessa ja avustuksissa ymmärrettävää, sillä se on kunnalle taloudellisesti kannattavinta. Moni kunta kokee haasteelliseksi väestörakenteen muutokset, jotka suoraan ja välillisesti vaikuttavat kunnan kykyyn tarjota mahdollisuuksia toisaalta osallistaa asukkaita kulttuuritoimintaan mahdollisimman kattavasti, toisaalta tarjota mahdollisuuksia pitkäjänteiseen, tavoitteelliseen ja kohtuuhintaiseen taiteen eri alojen harrastamiseen.

Pääkaupunkiseudulla muutokset väestön kulttuurisessa rakenteessa ja asukkaiden demografiassa ovat varsin nopeita. Vantaa, Espoo ja Helsinki painottavat taiteen perusopetusta käsittelevissä selvityksissään saavutettavuuden lisäämistä erityisesti kulttuurisrakenneelliset muutokset, erityisryhmät ja asuinalue-erot huomioiden. Kielellinen moninaistuminen, sukupuolittunut harrastaminen ja alueellisten sosioekonomisten erojen huomioiminen suhteessa saavutettavuuteen ovat erityisen tarkastelun alla.

Kaikissa raporteissa tuodaan esille pääkaupunkiseudun tiloihin liittyviä ongelmia. Kukin kaupunki tahollaan pyrkii ratkaisemaan näitä haasteita olemassa olevien ja rakenteilla olevien tilojen puitteissa. Pääkaupunkiseudun suurten asutusalueiden esille tuomat tilalliset ongelmat ovat linjassa Opetusalan ammattijärjestön (OAJ) tuomien epäkohtien ja rahoitukseen liittyvien parantamishdotusten kanssa. Edellä mainittujen selvitysten ja useiden

kannanottojen suuntaisesti katson, että olemassa olevien koulujen, oppilaitosten ja muiden kuntien vajaakäytössä olevien tilojen ja hallinnollisten resurssien hyödyntäminen olisi järkevää. Tähän kehitykseen tulisi suunnata tukea ja ohjausta, kuitenkin niin että kullekin alueelle luodaan toimintaan parhaiten sopivat puitteet, jotka mahdollistavat sekä isompien kulttuurin ja taiteen harrastamis- ja opintokeskusten syntyminen silloin, kun toimintojen keskittäminen on merkityksellistä ja toisaalta monitaiteisten pienempien oppilaitosten syntymistä esimerkiksi tyhjillään oleviin tiloihin, joiden kunnostamiseen tarkoitukselliseen käyttöön kunta voisi saada erityisavustusta. Myös olemassa olevien oppilaitosten hallinnollinen yhdistäminen ja tilojen yhteiskäyttö on joissain tapauksissa järkevää tai jopa toiminnan jatkumisen edellytys. Niiden taloudellisten esteiden poistaminen (esimerkiksi eri valtionavustusten ja kunnan avustusten hankala tai mahdoton yhdistäminen käytännössä) sekä kannusteiden rakentaminen tukemaan yhteistyötä eri sektoreiden välille on edellytys tälle kehitykselle.

Pääkaupunkiseudun selvityksissä korostuivat myöskin valtionrahoituksen epäsuhtaisen painottuminen musiikin laajaan oppimäärään suhteessa muihin taiteen aloihin ja musiikin yleiseen oppimäärään. Taiteen perusopetuksen yleiseen oppimäärään keskittyvien oppilaitosten taloudelliset haasteet huomioidaan näissä pääkaupunkiseutua koskevissa raporteissa. Lukemieni kannanottojen perusteella erityisenä huolenaiheena ja taloudellisenä taakkana kunnille nähdään VOS-rahoituksen ulkopuolisen taiteen perusopetuksen tukeminen siten, että kunkin kaupungin asettamiin tasa-arvoon ja saavutettavuuteen liittyviin päämääriin päästään. Nimenomaan TPO:n yleisen oppimäärän mukaista opetusta järjestävien oppilaitosten roolin koetaan olevan saavutettavuuden haasteisiin vastaaminen ja korkealaatuisen taiteen harrastamismahdollisuuden takaaminen mahdollisimman monelle, riippumatta henkilön kulttuurisesta ja sosioekonomisesta taustasta tai asuinalueesta. Esimerkiksi toimimisen erityisryhmien ensimmäisenä kontaktina ja mahdollisena pitkäkestoisena taiteen harrastamisen paikkana katsotaan edellyttävän resurssien kohdentamista näihin oppilaitoksiin. Nykyisen TPO-rahoituksen mallissa kuntien oppilaitoksille kohdentamien avustusten ja tukien euromääräiset erot kuntien välillä ovat huomattavia. Moni oppilaitos saa hyvin vähän rahoitusta kuntien asukaskohtaisen valtionosuuden taiteen perusopetukseen kohdentuvasta osuudesta tai ei kuulu minkään valtionosuusrahoituksen piiriin.

Selvitystyöni aikana olen saanut tarkasteltavakseni rahoitus selvityksen oppilaitokselta, jonka oppilasmäärä pääkaupunkiseudulla on kasvanut muutamassa vuodessa n. 400 oppilaaseen neljän asuinalueen kattavalla alueella, jossa väestö kasvaa nopeasti, ja jossa muuta taiteen perusopetusta ei voi opiskella. Tämä oppilaitos ei saa TPO VOS- tai VST VOS-rahoitusta, eikä juurikaan valtionavustuksia. Kaupungin tuki on epävaka ja parhaimpinkin vuosina pieni suhteessa oppilaitoksen vuosittaisiin kokonaismenoihin. Hallinnollisesti vaativan rehtorin tehtävän lisäksi rehtori opettaa viikossa täyden opetustuntimäärän. Kaikki muu kuin opetustoiminta perustuu opettajien ja rehtorin vapaaehtoisuuteen.

Toisaalta tutustuin erään toisen, kielellisesti merkittävällä kulttuurialueella toimivan oppilaitoksen minulle toimittamaan rahoitus selvitykseen. Tästä selvityksestä ilmenee, ettei kunta huomioi eroja taiteen perusopetuksen ja muun taiteen harrastamisen välillä vaan jakaa muutaman tuhannen euron vuosittaisia avustuksia perehtymättä opetussuunnitelmiin tai oppilaitosten todelliseen rahoitustarpeeseen. Kyseessä oleva kunta ei joko kykene tai ole halukas tukemaan pitkäjänteistä taiteen ja kulttuurin harrastamista osoittamalla sille kohtuullista rahoitusta vaan suosii vuosittaisten kulttuuritapahtumien järjestämistä.

Oppilaitoksissa, joille kohdentuu huomattava määrä valtionosuusrahoitusta, on myös resursseja hallinnoida oppilaitoksia ja kehittää opetusta mm. valtionavustusten ja hankkeiden kautta. Oppilaitoksilla, joiden rahoitus on minimaalista ja toiminnan jatkuvuus perustuu yksityishenkilöiden 'kutsumukseen' (työtä tehdään ajoittain ilman palkkaa) ylläpitää kulttuuri- ja taideharrastamisen mahdollisuutta lapsille, joilla ei siihen muuten olisi mahdollisuutta, ei riitä resursseja avustushakemusten tekemiseen. Kuvailen näitä esimerkkejä, jotta niiden koulutuksen järjestäjien, jotka eivät kuulu vakaan rahoituksen piiriin ja jotka siitä huolimatta onnistuvat vastaamaan lasten ja nuorten tarpeeseen ja haluun osallistua korkealaatuiseen ja pitkäjänteiseen taiteen eri alojen harrastamiseen, rahoituksellisesti erittäin kriittinen tilanne piirtyisi lukijalle.

Lähehtämässään kannanotossa OAJ:n asiantuntija tuo esille seikan, jota monessa muussa selvityksessä ja raportoinnissa ei huomioida: Taiteen perusopetuksen opettajien korkeatasoisen koulutuksen ja ammatillisen osaamisen turvaamisen ja tehokkaamman hyödyntämisen. Pedagogisen pätevyyden ja opettajien korkeatasoisen ammatillisen taidon suojeleminen ja säilyttäminen TPO:n koulutuksen järjestäjien piirissä on huolenaihe, joka yhdistää kaikkia TPO:n taiteenalakohtaisia liittoja. Tämän huomioiminen on mielestäni seikka, joka on suoraan ja välillisesti suhteessa rahoitukseen ja siksi merkittävä.

3.7 Taiteen perusopetukseen kohdentuvan, kahteen opetustuntikohtaiseen valtionosuusjärjestelmään (TPO VOS ja VST VOS, kansalaisopistot) liittyvän keskimääräisen yksikköhinnan kehittyminen historiallisesti

Rahoitusta tarkasteltaessa hämmennystä herättää kahteen eri opetustuntikohtaiseen valtionosuusjärjestelmään (TPO VOS ja vapaan sivistystyö valtionosuus eli VST VOS kansalaisopistot) linkittyvien keskimääräisten yksikköhintojen erisuuruisuus sekä yksikköhintojen määräytymiseen vaikuttava laskennallinen prosessi. Selvityksen tekijänä en pysty vastaamaan varsinaiseen laskennalliseen yhtälöön liittyviin yksittäisiin kysymyksiin mutta sisällytän selvitykseen näiden kahden yksikköhinnan historiallista vertailua avatakseni tilannetta

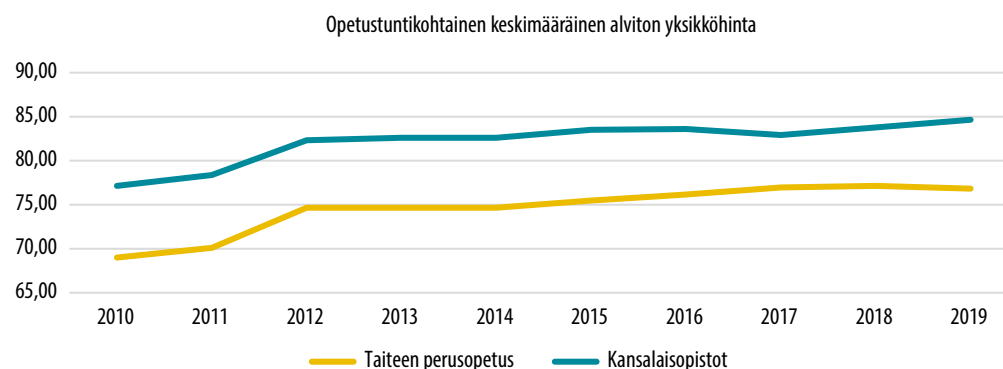
lukijalle. Alla olevat keskimääräisten yksikköhintojen vertailut pohjautuvat eri rahoitusl-
vityksiin. Taulukoissa ensimmäinen/ylempi kartoittaa TPO VOS -koulutuksen järjestäjien
keskimääräisen opetustuntikohtaisen yksikköhinnan kehittymistä. Alempi taas pohjaa
kansalaisopistojen VST VOS-rahoituksen raportointiin.

Taiteen perusopetusta koskeva arvonlisäveroton opetustuntikohtainen keskimääräinen
yksikköhinta on kehittynyt melko tasaisesti TPO VOS- oppilaitosten ja kansalaisopistojen
vapaan sivistystyön opetustuntikohtaisen yksikköhinnan välillä (VST VOS). Vertailtaessa
näitä kahta keskimääräistä yksikköhintaa vuosien 2010-2019 välillä voidaan todeta, että
näiden välinen prosentuaalinen ero on pysynyt melko samana (ks. kaavio 9 alla). Näiden
kahden keskimääräisen yksikköhinnan prosentuaalinen ero kapeni vuoteen 2018 molem-
pien osoittaessa varovaista kasvua ja TPO VOS- yksikköhinnan kasvaessa hiukan nopeam-
min. Vuonna 2019 ero on jälleen suurempi.

**Kaavio 8. VOS yksikköhinnan kehitys vuosien 2010-2019 välillä ja TPO VOS ja VST VOS yksikköhinnan (kansa-
laisopistot) keskinäinen prosentuaalinen ero vuosittain.**

Opetustuntikohtainen keskimääräinen arvonlisäveroton yksikköhinta (yksityisten koulutuksen järjestäjien osalta yksikköhintaa korotetaan arvonlisäveron osuudella)											
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Taiteen perusopetuksen vos- oppilaitokset (TPO VOS)	69,00	70,10	70,10	74,66	74,66	75,48	76,16	76,96	77,14	76,82	
Kansalaisopistot (VST VOS)	77,14	78,37	82,32	82,60	82,60	83,51	83,60	82,91	83,77	84,65	
ero %	11,8%	11,8%	10,3%	10,6%	10,6%	10,6%	9,8%	7,7%	8,6%	10,2%	

Kaavio 9. VOS yksikköhinnan kehitys vuosien 2010-2019 välillä, TPO VOS ja VST VOS (kansalaisopistot).

Keskimääräistä yksikköhintaa laskettaessa tärkein määräjä on koko sektorin VOS-raportoidut kustannukset suhteessa suoritelmäärään, eli toteutuneisiin tunteihin. Keskiwertohinta, jonka perusteella opetustuntikohtainen tuki määräytyy, on aina suurinpiirtein sama, koska keskihinta lasketaan vanhasta kustannuspohjasta. Lisäksi laskennassa huomioidaan (osit-tain arvionvaraisesti) indeksikorjaus, jota on viime vuosina käytetty säästönä (OKRL 23 b §). Todellisista kustannuksista ei myöskään voida puhua yksikköhinnan perusteena, sillä kou-lutuksen järjestäjät ovat vastuussa kustannuskyselyihin vastaamisesta ja näitä kaavakkeita ja niiden ohjeistusta voidaan tulkita eri tavoin sekä tehdä laskennallisia tai muita tulkin-taan liittyviä virheitä.

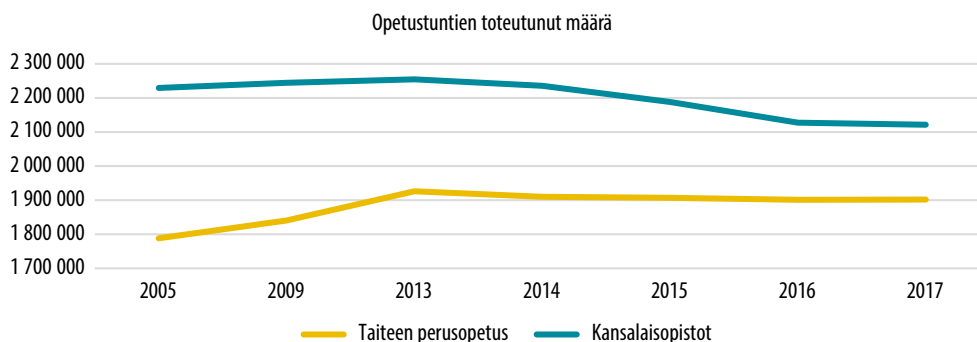
Opetus- ja kulttuuriministeriö, opetushallitus ja TPO-liitto ovat selkeyttäneet taiteen perus-opetuksen kustannuskyselyn ohjeistusta vuodelle 2019. Saamieni tietojen mukaan kustan-nustiedonkeruuseen vastaamisen osalta koulutuksen järjestäjät esittivät aiempaa vähem-män kysymyksiä, eli ohjeistuksen selkeyttämisen voidaan olettaa onnistuneen. Ehdotan kuitenkin monimuotoisen materiaalin julkaisemista sekä esittely- ja valmennusmuotojen lisäämistä (työpajat, verkkopohjaiset tutoriaalit, jne) aiheeseen liittyen. Tällä poistetaan ns. väärin raportoimisen mahdollisuutta ja myös vähennetään tällä hetkellä oppilaitoksiin kohdistuvaa osittaista epävarmuutta sen suhteen, ovatko kaikki raportoineet kulunsa ja opetuksensa yhteisen konsensuksen mukaisesti.

Opetustuntien toteutunutta määrää käytetään perusteena keskimääräisen yksikköhinnan laskennassa. Kaaviosta 11 näkyy Opetushallituksen valtionosuusyksikön käyttämien ope-tustuntimäärien kehittyminen. Nämä tiedot kerätään vuosittain valtionosuusjärjestelmän piirissä olevilta oppilaitoksilta.

Kaavio 10. TPO VOS-oppilaitosten toteutuneet opetustunnit vuosina 2005, 2009, 2013-2017, joita on käytet-ty TPO VOS keskihinnan laskennallisena perusteena sekä kansalaisopistojen toteutuneet tunnit.

Toteutuneet laskennalliset opetustunnit							
	2005	2009	2013	2014	2015	2016	2017
Taiteen perusopetuksen VOS-oppilaitosten toteutuneet tunnit	1788 224	1 840 403	1 926 167	1 910 022	1 907 041	1 901 297	1 901 846
Toteutuneet opetus-tunnit kansalais-opistoissa (ml. kaikki opetus)	2 229 495	2 244 555	2 254 569	2 235 570	2 188 099	2 127 601	2 121 372
ero %	24,7%	22,0%	17,0%	17,0%	14,7%	11,9%	11,5%

Kaavio 11. Taiteen perusopetuksen toteutuneet opetustunnit vuosina 2005, 2009, 2013-2017 joita on käytetty VOS keskihinnan laskennallisena perusteena (visualisointi) Taiteen perusopetuksen VOS-oppilaitokset (sininen) ja kansalaisopistojen opetus (oranssi).

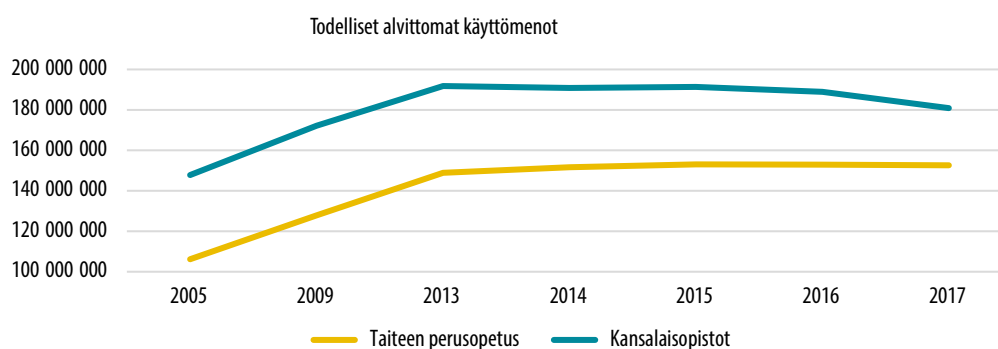

Taiteen perusopetuksen koulutuksen järjestämisluvien mukaisia koulutuksenjärjestäjäkohtaisia valtionosuuden laskennallisia perusteita voi tarkastella Opetushallituksen sivuilta (<https://vos.oph.fi/rap/> sekä <http://www.oph.fi/rahoitus/valtionosuudet>.)

Kaavio 12. Keskimääräisen yksikköhinnan laskentaperusteina käytetyt arvonlisäverottomat, käyttömenot TPO VOS-oppilaitosten ja kansalaisopistojen raportoimana.

Arvonlisäverottomat, raportoidut käyttömenot, joita on käytetty keskiperto yksikköhinnan laskentaperusteina							
	2005	2009	2013	2014	2015	2016	2017
TPO VOS-oppilaitokset	106 174 825	127 835 397	148 904 665	151 655 741	153 064 261	153 949 960	152 630 947
Kansalaisopistot	147 794 686	172 188 053	191 793 314	190 827 359	191 359 939	188 913 399	180 877 867
ero %	39,2%	34,7%	28,8%	25,8%	25,0%	23,5%	18,5

Kaavio 14. Raportoidut ja yksikköhinnan laskennallisena perusteena käytetyt käyttömenot vuosina 2005, 2009, 2013-2017 (visualisointi): Taiteen perusopetuksen VOS-oppilaitokset (sininen) ja kansalaisopistojen opetus (oranssi).

Rahoituksen piirissä olevien oppilaitosten/ koulutuksen järjestäjien toiminnan arvioinnin kehittäminen suhteessa rahoitukseen, toiminnan tarkoituksenmukaisuuteen ja kokonaisvaltaisempaan tiedonkeruuseen: ”Taiteen perusopetusliitto käynnisti vuonna 2009 kolmi-vuotisen kehittämishankkeen, jonka tuloksena julkaistiin taiteen perusopetusta antavien oppilaitosten Virvatuli-itsearviointimalli” (Marsio 2014). Tämä hanke toteutettiin opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella ja mallia käytetään yhä sovelletusti TPO-kentällä. *Virva-tuli-malli* on taiteen perusopetukselle kehitetty itsearviointimalli, joka keskittyy oppilaitosten monitasoiseen itsearviointiin ja jossain määrin vertaisarviointiin. Mallissa, joka on kunkin oppilaitoksen sovellettavissa tarkoituksenmukaiseksi, arvioidaan viittä suurempaa kokonaisuutta tai arviointialuetta: oppilaat, opettajat, oppimisympäristö, johtaminen ja yhteistyösuhteet. Mikäli ehdottamani taiteen perusopetuksen työryhmä toteutuu, suositelen, että tämä ryhmä ja TPO-liitto jatkavat Virvatuli-mallin tulosten analysointia ja sen soveltamista koko kentän kattavaksi, vakiintuneeksi itsearviointi- ja tiedonkeruumalliksi, joka toteutettaisiin säännöllisin väliajoin sekä pohtii sopivan rahoituksen kohdentamista tähän arviointiprosessiin ja tulosten tutkimuspohjaiseen analysointiin, levittämiseen ja hyödyntämiseen laajemmissa kulttuuripoliittisissa keskusteluissa.

OKM vahvistaa tietopohjaa TPO:n osalta mm. käynnissä olevan Rehtorit ja opettajat Suomessa- tiedonkeruun sekä juuri toteutetun, kunnille suunnatun ja TPO:n osalta aiempiin vuosiin verrattuna laajennetun Esi- perusopetuksen kotikuntakorvauskyselyn osalta. Myös Kulttuuri kunnan toiminnassa 2019 (kulttuurin TEA-viisari) -tiedonkeruun kautta on tämän selvityksen valmistuessa saatu uutta taiteen perusopetusta koskevaa tietoa kunnista. Ehdotan näiden tiedonkeruiden tulosten hyödyntämistä taiteen perusopetukseen kohdennettavan rahoituksen kohdentamisen ja oppilaitosten toiminnan arvioinnissa sekä arvioinnin suunnittelussa. Toisaalta taiteen perusopetukseen osaltaan linkittyvää tietoa on saatavissa myös muiden valtakunnallisten kyselyjen kautta, kuten esimerkiksi valtakunnallisesta Koululaiskyselystä.

Lisäksi koen tärkeäksi, että TPO liitetään osaksi *Vipunen* opetushallinnon tilastopalvelua (<https://vipunen.fi>), jotta taiteen perusopetuksesta pystyttäisiin tulevaisuudessa saamaan tietoa, joka perustuu suuressa määrin Tilastokeskuksen, opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Opetushallituksen keräämiin tietoihin ja rekistereihin. Kerätyn tiedon kautta toteutuisi pitkäaikaisseuranta, kun tilasto- ja indikaattoritietoa TPO:sta saataisiin samansuuntaisesti kuin muiden sektoreiden koulutuksesta. Keskeistä olisi kerätä tietoa myös koulutuksen jälkeisestä sijoittumisesta suhteessa korkeakouluista ja toisen asteen oppilaitoksista kerättyyn tilastointiin, jota sitten voitaisiin suhteuttaa valtiollisia koulutusmuotoja koskevaan tutkimukseen sekä väestön koulutusrakennetta ja opiskelijoiden sosioekonomista taustaa koskevaan laajempaan pohdintaan suhteessa saavutettavuuteen ja koulutusmuodon vaikuttavuuteen.

Kolmantena tarpeellisena arviointiin ja tiedonkeruuseen liittyvänä elementtinä näen taiteen perusopetuksen liittämisen osaksi Koski-opintosuoritusrekisteriä. ”Koski kerää yhteen tiedot kunkin oppijan koulutuksesta yksittäisestä opintosuorituksesta suoritettuihin tutkintoihin asti. Palvelu sisältää myös tiedot opinto-oikeuksista sekä suoritettujen tutkintojen keskeisistä sisällöistä ja osaamisvaatimuksista.” (<https://www.oph.fi/kehittamishankkeet/koski>). Koski-systeemin käyttöönotto tukisi sekä koulutuksen järjestäjän opetuksen hallinnointia, että auttaisi oppilasta ja hänen vanhempiaan opintopolkujen ja suoritusten hahmottamisessa. Koski-rekisteriin tallentuisi myös kattavaa tietoa kentästä, oppilaiden etenemisestä opinnoissaan sekä oppilaiden sijoittumisesta jatko-opintoihin. Ammatillisiin ja korkeakouluopintoihin vaadittavien valmiuksien kehittämisen ollessa tavoitteena etenkin TPO:n laajan oppimäärään opetussuunnitelmassa ja toisaalta tiedot taiteen perusopetuksessa opiskelleiden sijoittumisesta ammatillisiin oppilaitoksiin ja tätä myöden taiteen ja kulttuurin ammatteihin on vajanaista ja perustuu osittain anekdoottiseen tietoon. Täten systemaattisen tilastollisen tiedon kerääminen Koski-rekisterin avulla toisi myös tukea TPO-kentän kaipaaman tutkimuksellisen tiedon tueksi. Tähän rekisteriin siirtyminen edellyttää halua ja valmiuksia myös oppilaitoksilta sekä mahdollisesti myös lisäresursseja.

3.8 Taiteenalakohtaisia huomioita:

Sanataide: Sanataiteen oppilaitoksia on TPO VOS-rahoituksen piirissä vain yksi, Vantaan sanataidekoulu, jonka vahvistettujen opetustuntien määrä vuodelle 2019 on 1311. Sanataiteen kohdalla ensisijaisena kehittämistarpeena näkisin sekä selkeiden ammatillisiin opintoihin tähtäävien opintopolkujen kehittämisen nykyisille oppilaille, että sanataiteen pedagogiseen tutkintoon johtavan yliopistollisen koulutusohjelman perustamisen yliopistoon, jolla on tähän edellyttävät valmiudet ja kiinnostus. Opetushallitus on päättänyt taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet sanataiteelle yhtenä yhdeksästä taiteen alasta. Koen tämän riittäväksi perusteeksi sanataiteen korkeakoulututkinnon perustamiseksi. Tämän yksikön tulisi toteuttaa sanataiteen pedagogisen pätevyyden antavaa tutkinto-opetusta sekä ammatillista täydennyskoulutusta. Sanataiteen kentän taiteen perusopetukseen tulisi kohdistaa tukea erityisesti ja fokuosituna. Vantaan sanataidekoulun lisäksi opetusta järjestetään kansalaisopistoissa vapaan sivistystyön piirissä kuntien tukeamana.

- Sanataiteen pedagogisten opintojen korkeakoulututkinnon käynnistäminen ja siihen vaadittava pohjustava työ ehdotuksena työryhmälle.
- Taidealakohtaisen rahoituksen lisääminen ja mahdollisen erityisavustuksen määrittäminen, jolla tuetaan sekä yleisen ja laajan

oppimäärän mukaista opetusta tarjoavien oppilaitosten perustamista ja olemassa olevien oppilaitosten kehittymistä.

- Sanataiteen merkityksen, mahdollisuuksien sekä taidealakohtaisen erityisyyttä käsittelevän tutkimuksen tukeminen erityisellä tutkimusrahoituksella yliopistojen sanataidetta tutkivien yksiköiden puuttuessa.
- Viestinnän kehittäminen ja kohdentaminen laajemmalle yleisölle (mukaan lukien kunnalliset toimijat, joiden tuella ja yhteistyöllä kehitystä tuetaan). Tätä voidaan tukea myös erityisavustuksilla ja kohentamalla Suomen sanataideopetuksen seuran rahoitusta.
- Sanataiteen opintopolkujen selvittäminen ja selkeyttäminen nykyisiä ja tulevia oppilaita varten.

Tanssi: Tanssin oppilaitoksista on TPO VOS -rahoituksen piirissä 12 ja näille oppilaitoksille kohdistuu n. 3 prosenttia TPO VOS-rahoituksesta. Tämä on mielestäni kohtuuttoman pieni määrä erityisesti koska tanssin, teatterin ja sirkuksen opetus ei ole oppiaineena osana perusopetusta kuten esimerkiksi kuvataide tai musiikki. TPO-tanssioppilaitosten kuluja ja menoja tarkasteltaessa korostuvat sekä suuret erot oppilasmaksuissa eri oppilaitosten välillä että oppilasmaksujen merkittävä osuus tulonlähteenä. Tanssin suosio esimerkiksi kansallisissa Koululaiskyselyissä (2016-2019) on huomattava. STOPP ry:n kyselyn mukaan käytössä olevien opetussuunnitelmien määrä jäsenoppilaitoksissa oli vuonna 2018: molemmat oppimäärät 36, vain yleinen 24, vain laaja 14, ei kumpikaan 9. Lisäksi oppilaitosten suuruus vaihtelee huomattavasti, alle sadasta oppilaasta yli viiteen tuhanteen.

- Tanssin taiteen perusopetukseen tulisi saada lisää valtionosuustunteja ja lisää kouluja valtionosuuden piiriin. Tanssin TPO-opetuksen piirissä oli STOPP ry:n vuonna 2018 teettämän jäsenkyselyn perusteella 40 777 oppilasta mukaan lukien varhaiskasvatus ja aikuisopiskelijat. Tämä oppilasmäärä on huomattava suhteessa siihen, että suoranaisesti tanssioppilaitoksille kohdistuu huomattavan pieni osuus TPO VOS-opetustunneista.
- Tanssinopetus, kuten muut ryhmäopetukseen laajalti painottuvat taiteenalat, kokevat erityisen haasteelliseksi toimivien tilojen turvaamisen suhteessa tilakustannuksiin. Tämä olisi huomioitava selkeämmin valtionavustuksia kohdennettaessa.
- Tanssin kenttä on ehkä kaikista taiteenaloista moninaisin ja keskeistä koko kentän kehittämisen kannalta olisi sekä valtionosuusrahoituksen että valtionavustusten haku- ja raportointi perusteiden selkeämpi ja ohjeistaminen, että etenkin valtionavustusten 'avaaminen' kaikille oppilaitosmuodoille yhtäläisesti (eli hakuja ei kohdennettaisi vain tietyille oppimäärälle tai oppilaitostyypille).

- Kuten muissakin taiteenlajeissa, mutta erityisesti tanssin TPO-kentän kokonaisvaltaisen kehittymisen ja tukemisen kannalta, johtuen kentän moninaisuudesta, on korkeatasoiseen pedagogiseen opetukseen painottaminen ja sen edellyttäminen kaiken rahoituksen perustana.
- Tanssin opetuksessa, kuten useilla muillakin taiteen aloilla, keskittyminen yleisen ja laajan opetuksen erilaiseen arvottamiseen rahoituksen suhteen ei ole keskeistä vaan molempien oppimäärien tukeminen koetaan keskeiseksi. Huomioitavaa on kuitenkin, että etenkin yleisen oppimäärän mukaisen opetuksen oppilaitoksissa rahoituksen tarve on kriittinen. Sen lisäksi, että suuri määrä TPO-opetuksesta jää valtiollisen rahoituksen ulkopuolelle eikä täten rekisteröidy valtiolliseen tiedonkeruuseen, todellinen opetustuntimäärä TPO VOS- ja VST VOS -oppimäärästä ei myöskään välity koska se nykyisen ohjeistuksen mukaan merkitään rahoitusselvityksiä tehtäessä kohtaan 'muu maksullinen toiminta' eikä esimerkiksi 'muu TPO opetus'.

Sirkustaide ja teatteri, esittävät taiteet: Esittävien taiteiden oppilaitosten liitto ry (ETOL ry) on teatteri ja sirkustaiteiden perusopetusta antavien oppilaitosten etujärjestö, jonka nykyinen jäsenmäärä on 19 oppilaitosta. Sekä teatteritaiteen, että sirkustaiteen oppilaitoksia on VOS-rahoituksen piirissä kolme. Vuonna 2018 sirkustaiteen vahvistettujen VOS-opetustuntien määrä oli 8 692 ja teatteritaiteen 12 182. Liiton jäsenmaksut on porrastettu oppilaitoksen koon mukaan niin, että opetustuntimäärältään pienemmät oppilaitokset maksavat pienempää jäsenmaksua kuin opetustuntimäärältään suuremmat oppilaitokset. ETOL ry:n hallituksen jäsenien esille tuomat toiveet rahoituksen mahdollisen lisäämisen ja jakautumisen suhteen ovat pitkälti linjassa muiden vähemmän VOS-tukea ja valtionavustuksia saavien taiteenalojen kanssa.

- Myös ETOL:in hallitus kokee koulutuksen järjestämislupien määrän riittämättömäksi ja TPO VOS - rahoitukseen kohdistuvan opetustuntimäärän vajavaiseksi suhteessa todelliseen TPO opetukseen.
- Sirkus- ja teatteritaiteen perusopetuksen kannalta keskeinen kehittämistoive on monitaiteisten oppilaitosten toiminnan mahdollistaminen lupien ja rahoituksen puitteissa.
- ETOL ry tarvitsee palkallisen henkilön edistämään jäsenoppilaitosten ja koko kentän kehittämistä, verkostoitumista ja rahoituksen turvaamista hankkein ja avustuksin.
- Koska sirkus- ja teatteritaiteen rahoitus valtiolta ja kunnilta on ollut riittämätön kattamaan oppilaitosten todelliset kulut, ovat oppilaitokset kehittäneet erilaisia tapoja hankkia varoja ja vastata esimerkiksi saavutettavuuteen liittyviin haasteisiin. Kuultuani monilta

muilta oppilaitoksilta, jotka saavat huomattavaakin VOS ja/tai muuta rahoitusta, että vapaapaikkoja tuettaisiin, mutta siihen ei ole käytännössä resursseja, on huomattavaa, että osassa sirkus- ja teatteritaiteen oppilaitoksissa tähän tarpeeseen on vastattu etsimällä muuta, vaihtoehtoista rahoitusta kuten lahjoituksia ja joukkorahoitusta. ETOL ry:n hallitus nostaakin esille tällaisen oppilaitoslähtöisen ongelmanratkaisumallin mahdollisena lisärahoituksen kannustimena, jota voitaisiin hyödyntää ja tukea esimerkiksi valtion ja kuntien lisäavustuksilla, vuokrattomilla tiloilla tai olemassa olevien tilojen remontoimisella paremmin käyttöön sopiviksi.

- Keskeistä myös sirkus- ja teatteritaiteen oppilaitosten kannalta on kaikkien vastakkainasettelujen poistaminen ja todellisen yhteistyömallin rakentaminen ja mahdollistaminen joustavalla ja selkeällä rahoitusmallilla.

Käsityö: Käsityön alan Taito ry:llä on yli satavuotinen historia ja Taito ry:n kehittämä verkosto voisi olla ehdottamalleni työryhmälle eräs tarkkailun kohde saavutettavuuden ja saatavuuden kehittämistä pohdittaessa. Käsityön taiteen perusopetuksessa TPO-oppilaitosten saama valtionosuus on määrältään pieni, vuodelle 2019 vahvistettujen VOS-opetustuntien määrä on yhteensä 15 823 tuntia, joka jakautuu neljän oppilaitoksen kesken. Käsityön TPO:ta tarjotaan myös kansalaisopistoissa ja yhteistyön sujuvuus Taito ry:n TPO-oppilaitosten ja kansalaisopistojen välillä vaihtelee. Lisäämällä tuettavien opetustuntien määrää alueellisten ja kulttuuristen erityistarpeiden mukaan aluekohtaisesti voitaisiin tukea laajemman verkoston luomista satelliittitoiminnan välityksellä. Keskeisiä ja akuutteja kehittämisen alueita on selvityksen tekijälle välittynyt kolme:

- VOS-oppilaitoksen perustaminen Pohjois-Suomen alueelle (1), jonka TPO-toiminta verkottuisi satelliittitoimijoiden kautta Pohjois-Suomen kuntien eri alueille hyödyntäen olemassa olevia verkostoja ja eri koulutusmuotojen toimitiloja. Tämä laajempia alueita kattavien keskusyksiköihin perustuva malli olisi mahdolliselle työryhmälle pohdittava asia, sillä sen toteuttaminen vaatisi koulutuksen järjestämislupien ja rahoituksen muokkaamista käsityön TPO:n kohdalla.
- TPO-käsityöoppilaitoksen perustaminen pääkaupunkiseudulle (2), josta toimintaa Uudenmaan ja etenkin pääkaupunkiseudun alueella hallinnoitaisiin. Tämä oppilaitos toimisi ikään kuin Flagship-yksikönä, jonka kautta käsityön TPO-verkoston toiminta välittyisi laajemmalle väestölle.
- TPO:n yleistä oppimäärää tarjoavien oppilaitosten kehittämisen ja verkostoitumisen systemaattinen tukeminen rahoituksella (3).

Käsityön TPO kokonaisuudessaan ja etenkin yleisen opetuksen TPO-oppilaitokset tarvitsevat lisää valtion- ja kuntien rahoitusta.

- Käsityön TPO:ta pohdittaessa on erityisen tärkeää huomioida aikuisharrastajien merkitys ryhmissä ja toisaalta TPO:n merkitys myös aikuisuudessa. Käsityössä on kaiketi enemmän kuin muilla taiteenaloilla ns. monisukupolvisia harrastajaryhmiä, joiden toiminta on pitkäjänteistä ja tavoitteellista.

Kuvataide: Kuvataidekoulujen liittoon kuuluu 62 kuvataiteen, arkkitehtuurin, käsityön ja mediataiteen taiteen perusopetusta tarjoavaa oppilaitosta, joista 17 oppilaitosta on TPO VOS-rahoitusta saavia koulutuksen järjestäjiä. Näillä VOS-kuvataidekouluilla on keskeinen asema alan kehittäjänä ja maanlaajuisen kentän rakentajina. Kuvataidekasvatuksen keskeisiä uudistamistarpeita ovat:

- Taiteen perusopetuksen valtionosuusopetustuntien määrän nostaminen todellisen tarpeen tasolle. Kuvataidekoulujen liiton jäsenkoulujen antama todellinen opetustuntimäärä ei ole näkyvissä vuosittaisessa kustannustiedonkeruussa raportoitavien toteutuneiden VOS-oppituntien määrässä, sillä ohjeistuksen mukaan kunnan järjestämisluvan alla annetut tunnit raportoidaan muuna maksullisena toimintana. Lasten ja nuorten kuvataidekoulujen liiton mukaan liittoon kuuluvien oppilaitosten opetukseen osallistuu lukuvuoden aikana viikoittain 25 000 oppilasta. Vuodelle 2018 vahvistettuja VOS-opetustunteja oli 54 314.
- Opetustuntikohtaisen keskimääräisen yksikköhinnan (TPO VOS) nostaminen todelliset kustannukset kattavalle tasolle. todelliselle tasolle. Kuvataiteen opetuksen kannalta nykyiset opetustuntikohtaiset valtionosuudet on todettu riittämättömiksi, kun kyseessä on lähes aina ryhmäopetus.
- Uusien koulutuksen järjestämislupien myöntäminen ja näiden laajentaminen niin, että kuvataiteille luontainen monitaiteisuus toteutuu myös VOS-rahoituksella. Tämä on arkkitehtuurin, kuvataiteen ja mediataiteen kannalta keskeistä. Kuvataidekoulujen liiton jäsenistä vain yksi arkkitehtuurikoulu on nykyisin VOS-tuen piirissä ja erityisesti mediataiteeseen erikoistuneita koulutuksen järjestämisluvan haltijoita ei ole ollenkaan.
- Harkinnanvaraisten avustusten dynaamisempi hyödyntäminen vastaamaan monitaiteisen alan pedagogisen ja rakenteellisen kehittämisen tarpeisiin.
- Pedagogisten pätevyyksien tarkentamista laissa ja korkean pedagogisen osaamisen suojelemista taiteen perusopetuksen kulmakivenä.

Monilla TPO-kentällä toimivilla taiteilijoilla ja taidepedagogeilla on vähintään yksi, mutta useilla jopa kaksi korkeakoulututkintoa maan johtavista korkeakouluista ja/tai ammattikorkeakouluista. Kuten muillakin taiteen aloilla, TPO on yksi keskeisistä työnantajista kuvataiteen alan ammattilaisille. Todellisuudessa kuitenkin nämä työt ovat tunti- ja kurssiopetusperusteisia eivätkä kuukausipalkkaisia ja jatkuvia, sillä oppilaitoksilla ei ole näihin tarvittavaa rahoitusta.

- Laajan ja yleisen oppimäärän mukaisen opetuksen välisen yhteistyön tukeminen eri muodoissa.

Musiikki: Musiikin kentän tarpeet poikkeavat selvityksen lähetetyn materiaalin perusteella selkeästi muista taiteen perusopetuksen aloista. Musiikin laajan oppimäärän mukaisen opetuksen VOS-oppilaitosten verkosto on merkittävästi laajempi ja monilukuisempi kuin muulla TPO-kentällä yhteensä. Musiikin laajan oppimäärän mukaisen TPO VOS-rahoituksen piirissä on 87 oppilaitosta, mikä on huomattavan suuri määrä suhteessa muiden kahdeksan taiteenalan yhteismäärään, 41 oppilaitosta. Myös musiikin yleisen oppimäärän mukaisen opetuksen oppilaitosten verkosto on monilukuinen ja laaja. Selkeänä erona suhteessa muihin taiteen aloihin onkin kentän jakautuneisuus. Esimerkiksi TPO-liiton hallituksessa on jäsenenä vain Suomen musiikkiopistojen liiton (SML ry.) jäseniä, vaikka SML ry ei edes pyri edustamaan koko taiteen perusopetuksen musiikkioppilaitosten ja musiikkikoulujen kenttää kokonaisuudessaan vaan rajaa jäsenyyskriteereissään jäsenyyden niille oppilaitoksille (musiikkioppilaitokset ja konservatoriot), joilla on musiikin laajan oppimäärän mukaisen koulutuksen järjestämislupa. Näitä oppilaitoksia on 96, joista 11 on konservatorioita. Musiikin taiteen perusopetuksen pedagoginen osaaminen on korkeatasoista sekä korkeakouluopinnot että toisen asteen opinnot moninaiset ja tutkimustyö kuvataiteen tavoin keskittynyt yliopistoihin, joilla on pitkät historialliset perinteet (Taideyliopisto, Sibeliusakatemia). Musiikin taiteen perusopetuksessa vaikuttavat myös Konservatorioliitto ja Musiikkioppilaitosyhdistys MOY ry, joka edustaa lähinnä musiikin yleisen oppimäärän oppilaitoksia, joskin monissa sen jäsenoppilaitoksissa tarjotaan yleisen- ja laajan oppimäärän mukaista opetusta.

- Konservatorioliiton lausunnon mukaan sen jäsenoppilaitokset järjestävät 21% musiikin taiteen perusopetuksesta ja lähes 20% koko taiteen perusopetuksesta. Konservatorioliitto tuo esille musiikin VOS-oppilaitosten verkoston tekemän koulutus- ja edistämistyön, sekä alan liittojen tekemän poliittisen vaikuttamistyön. Huomioin Musiikkitalolla järjestetyssä keskustelutilaisuudessa SML ry:n ja Konservatorioliiton merkittävän työn koko kentän edistäjänä ja rohkaisin osaltani muita tarkastelemaan tätä toimintatapaa ja heidän mahdollisuuksiaan vastaavaan aktiivisempaan vaikuttamiseen.

- Sekä SML ry, Konservatorioliitto että MOY ry tuovat esille kuntien TPO:een kohdentaman rahoituksen määrän suuret alueelliset ja kuntienväliset vaihtelut ja tämän rahoituksen puutteellisuuden.
- Vaikka selvityksen tekijän saamat lausunnot ja kannanotot poikkeavat toisistaan lähestymistavaltaan, sekä MOY ry että SML ry tuovat esille keskeisimpänä ja kriittisenä tarpeena ja kehittämisen kohteena rahoituksen jakautumiseen liittyen TPO:n musiikin yleisen oppimäärän mukaisen opetuksen rahoituksen kasvattamisen ja vakiinnuttamisen. Tutkimani materiaalin ja eri tahojen kanssa käymieni keskustelujen perusteella olen samaa mieltä. Musiikin yleisen oppimäärän mukaisen opetuksen tilanne on monella paikkakunnalla minulle esitettyjen tulo- ja kululaskelmien mukaan huomattavan heikko. Musiikin yleisen oppimäärän mukaiseen opetukseen tulisi kohdentaa sekä pedagogista että rakenteellista kehittämisrahaa.
- Koen, että rajanveto musiikin yleisen ja laajan oppimäärän välille TPO VOS-rahoituksen kohdalla on vanhentunut ja ehdotan, että harkitessaan koulutuksen järjestämis lupien myöntämistä tulevaisuudessa, ministeriö ei keskity myöntämään lupia ainoastaan oppilaitoksille, jotka keskittyvät laajan oppimäärän mukaiseen opetukseen vaan suosii myös niitä oppilaitoksia, joiden rakenteessa ja tarjonnassa huomioidaan aluekohtainen tarve molempiin oppimääriin. Tätä ei kuitenkaan missään tapauksessa tulisi toteuttaa niin, että vaikiintunut toiminta ja nykyisten VOS-oppilaitosten toiminta vaarantuu, vaan pikemminkin niin, että liikkuminen kahden oppimäärän välillä mahdollistuu tapauksissa, joissa se on perusteltua.
- TPO:n musiikin kentän haasteena on jatkaa positiivisen yhteistyökulttuurin rakentamista sekä koko kentän kattavan verkoston rakentamista niin, että toimijoiden välinen yhteistyö ja resurssien jako helpottuu. SML ry:n edustaja on esittänyt yhtenä mahdollisena rakenteellisena uudistuksen mahdollisuutena yksiköiden ja hallinnon keskittämisen keskusyksiköihin, koska musiikkioppilaitoksia ja musiikkikouluja on jo lukuisia, eikä uusien perustaminen ole yhtä tärkeää kuin olemassa olevien tukeminen. Koen tämän ehdotuksen kannatettavaksi ja toivon, että etenkin toiminnalliset, vahvat ja kokeneet musiikin VOS-oppilaitokset edistävät näiden verkostojen muodostumista oppilaitosten ehdoilla ja erityisyydet huomioiden. Edellytys tähän on mielestäni yleisen oppimäärän mukaiseen opetukseen kohdennettavan rahoituksen lisääminen, raportointimuotojen yhtenäistäminen rahoitusmuotojen välillä ja esteiden poistaminen, että sama hallinnollinen yksikkö voi sujuvasti hyödyntää eri muotoista rahoitusta.

- Musiikin TPO-kentän toisena keskeisenä haasteena on pohtia yksilö-opetuksen suhdetta pari-, pienryhmä- ja ryhmäopetukseen. Yksilö-opetus on pedagoginen etuoikeus, joka ei ole aina mahdollista tai edes pedagogisesti paras vaihtoehto. Samalla kun taiteen perusopetus ja tutkimustieto taiteen pedagogiikasta kehittyy ja uudistuu ja koko kenttä joutuu pohtimaan oppilaslähtöisen pedagogiikan merkityksellistä toteutumisen suhteessa oppijan tarpeisiin ja/tai yhteiskunnan muihin haasteisiin, selvityksen tekijänä toivon, että musiikin laajan oppimäärän mukaisen opetuksen merkittävä keskittyminen yksilöopetukseen ei jatku itseisarvona tai rahoituksellisista syistä vaan opetusta kehitetään kentän pedagogisista erityisosaamisen lähtökohdista käsin.

4. Vaiheet I ja II: Selvityshenkilön ehdotukset

Tein selvityksen vaiheessa I viisi ehdotusta opetus- ja kulttuuriministeriön harkittavaksi sekä ehdotin työryhmän perustamista taiteen perusopetuksen uudistamiseksi. Esitän tässä osiossa sekä ensimmäiseen vaiheeseen liittyvät ehdotukseni uudestaan ja listaan 14 uutta ehdotusta.

1. (Esitetty selvityksen Vaiheessa I) Ehdotan, että valtion vuoden 2020 talousarvioesitykseen (mom. 29.10.30) taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaiseen valtionosuuteen lisätään 137 000 tuntia (yht. 1 807 500 tuntia) ja jako musiikin ja muiden taiteenalojen välillä poistetaan.

Tarkkailtuani taiteen perusopetukseen liittyvää aineistoa useamman kuukauden ajan ja keskusteltuani ensimmäisen vaiheen ehdotuksistani kentän toimijoiden kanssa, koen että ehdottamani lisäys, joka kattaisi 137 000 opetustuntia riittäisi kattamaan taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän tämänhetkiset tarpeet valtiollisesti. Tällä määrällä tuen piiriin voitaisiin hyväksyä uusia koulutuksen järjestämisluvan haltijoita sekä vastata taiteen- alakohtaiseen saavutettavuuden ja saatavuuden tarpeeseen laajan oppimäärän osalta. Tämän lisättäväksi ehdotetun määrärahan riittävyys tosin edellyttää taiteenalakohtaista uudistumista ja suurempien pedagogisten kysymysten ratkaisemista suhteessa toimintaan. Keskeisiä kysymyksiä ovat esimerkiksi se, milloin yksilöopetusta voidaan pitää oppijan kannalta merkityksellisenä ja tärkeänä ja milloin oppilaan kannalta olisi kokonaisvaltaisesti mielekkäämpää ja merkityksellisempää siirtyä esimerkiksi yleisen oppimäärän opetussuunnitelman pohjalle rakentuvaan opiskeluun.

Koen, että taiteenalojen välinen jako (musiikki ja muu taiteen perusopetus) on vihdoin poistettava kaikesta taiteen perusopetusta koskevasta retoriikasta, mukaan lukien laista, asetuksesta ja valtion talousarviosta. En ole selvitykseni aikana löytänyt tähän jakoon pätevää tai tutkimustietoon pohjaavaa selitystä tai perusteluita. Jako on muodostunut ajan kuluessa binääriseksi vastakkainasetteluksi, jonka ylläpitäminen on suorassa ristiriidassa

nyky-yhteiskunnan arvojen ja kulttuuripolitiikan linjausten kanssa. Kuten taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa todetaan, kukin taiteenala on erityinen ja näiden erityisyyttä tulisi rahoituksen kohdentamisessa opetuksen suunnittelussa kunnioittaa.

2. (Esitetty selvityksen vaiheessa I) Muutetaan pitkäaikainen, ns. 7 prosentin linjaus 0-1 prosentin linjaukseksi alkaen vuoden 2020 valtionosuuspäätöksiä koskien.

Selvitykseni perusteella totean, että TPO-oppilaitoksissa annettava taiteen perusopetuksen määrä on huomattavasti suurempi kuin se opetustuntimäärä, joka käy ilmi valtionosuustilastoinnista. 7 prosentin linjauksen muuttaminen 0-1 prosentin linjaukseksi välittömästi mahdollistaa tuituntien siirtämisen oppilaitoksille ja taiteenaloille, joille tuen lisääminen on akuuttia.

3. (Esitetty selvityksen vaiheessa I) Valmistellaan ministeriön linjaus, jonka pohjalta uusien koulutuksen järjestämislupien myöntäminen ja VOS-järjestelmän piiriin pääsy mahdollistuu (muiden koulutuksen järjestämisen edellytysten täytyessä) kohtuullisella prosentuaalisella opetustuntimääräosuudella (ns. minimitason asettaminen) suhteessa koulutuksen järjestäjän antamaan kokonaistuntimäärään.
4. Ehdotan, että taiteen perusopetuksen koulutuksen järjestämisluvien myöntäminen ei ole tulevaisuudessa sidoksissa siihen, että valtionosuus (57%) kattaisi lähes 100 prosenttia toteutuneesta taiteen perusopetuksen opetustuntimäärästä, vaan koulutuksen järjestäjä voisi saada myös osittaista tukea annettuun opetustuntimäärään.

Nykyisen käytännön mukaisesti koulutuksen järjestämislupa oikeuttaa koulutuksen järjestämiseen ja käytännöksi on vakiintunut pyrkimys oppilaitoksen TPO-laajan oppimäärän mukaisen toteutuneen kokonaistuntimäärän kattaminen valtion 57 prosentin laskennallisella osuudella. Taiteen perusopetuksen kentällä, VOS-järjestelmän ulkopuolella, on toiminut pitkään oppilaitoksia, joiden toiminta on lain vaatimukset täyttävää, Opetushallituksen päättämien opetussuunnitelman perusteiden mukaista, suunnitelmallista ja merkityksellistä koulutusta. Näiden oppilaitosten toimintaa tarkastelemalla voidaan todeta, että oppilaitos voi toteuttaa TPO:ta rajallisten tukien puitteissa ja täten voidaan todeta, että VOS-rahoituksen piiriin on perustelluissa tapauksissa mahdollista hyväksyä koulutuksen järjestäjiä, joille ei syystä tai toisesta voida myöntää lähes koko toteutuvan opetustuntimäärän kattavaa valtionosuusrahoitusta. Tämän ei kuitenkaan tulisi olla tavoite vaan poikkeuksellisissa tapauksissa käytettävä mahdollisuus. Toisaalta voidaan tarkastella oppilaitoksia, joiden valtionosuusrahoitus on merkittävä suhteessa väestönmuutoksiin tai alueelliseen tarjontaan ja pohtia, olisiko perusteltua rahoittaa vain osaa opetuksesta. Tämä

ei kuitenkaan myöskään saa olla lähtökohta tai kattavampi linjaus vaan ainoastaan erityistapauksissa käytettävä mahdollisuus.

5. Ehdotan, että kaikki taiteen perusopetuksen koulutuksen järjestämisluvut myönnetään uudelleen. Lupa myönnetään hakemuksen perusteella, noudattaen yhtenäisiä kriteerejä sekä uusille hakijoille että vanhoille luvanhaltijoille.
6. (Esitetty selvityksen vaiheessa I) Selkeytetään koulutuksen järjestämislupaan liittyvää hakuprosessia ja ohjeistusta. Tarkastellaan koulutuksen järjestämisluvun haku- ja muutosprosessiin liittyviä kustannuksia.
7. Ehdotan, liittyen ehdotukseen 5 ja 6, että vanhojen luvanhaltijoiden lupahakemusten käsittely on maksutonta ja että hintaa uusien koulutuksen järjestämislupien sekä järjestämislupiin tehtävien muutosten osalta lasketaan nykyiseen verrattuna.

Selvitykseni perusteella totean, että on perusteltua siirtyä kaikkien koulutuksen järjestämislupien tasavertaiseen arviointiin pohjaavaan malliin, joka edellyttää kaikkien koulutuksen järjestämislupien uudelleen arviointia ja hyväksymistä opetus- ja kulttuuriministeriössä. Nykyiset koulutuksen järjestämisluvut on myönnetty toistaiseksi voimassaoleviksi. Edelliset koulutuksen järjestämisluvut myönnettiin vuonna 2010. Enemmistö nyt voimassaolevista järjestämisluvista myönnettiin jo 90- ja 2000-luvuilla. Yhteiskunnan kulttuurinen ja väestöllinen rakenne on muuttunut merkittävästi viimeisten kahden vuosikymmenen aikana. Lisäksi taiteen perusopetuksen kentästä ja lasten kulttuurisesta harrastuneisuudesta kerätään ja on viime vuosina kerätty kattavampaa tietoa, mm. Opettajat ja rehtorit Suomessa -tiedonkeruu, jossa TPO on vuonna 2019 ensimmäistä kertaa mukana, Koululaiskyselyt 2016-2019, ja valtionosuusjärjestelmän ulkopuolisten TPO-oppilaitosten kartoitukset kunnissa vuonna 2019 osana Esi – ja perusopetuksen kotikuntakorvauskyselyä. Lähtökohtaisesti ehdotan, että jo myönnettyjä lupia puollettaisiin vastaisuudessakin kentän rakenteen ja jatkuvuuden suojelemiseksi sekä lasten ja nuorten etuja ja oikeuksia ensisijaisesti huomioiden, mutta on syytä pohtia missä määrin nykyinen rahoituksen jakautuminen perustuu tuettavien tuntien määrässä nykyiseen tarpeeseen, kysyntään ja alueelliseen erityisyyteen.

8. (Esitetty selvityksen vaiheessa I) Ehdotan käynnistettäväksi *laaja-pohjaisen valmistelun monivuotiseen rahoitusmalliin siirtymiseksi sekä moninaisemman kriteeristön luomiseksi taiteen perusopetuksen valtionrahoituksen jakamiseksi*. Tässä valmistelussa ja siirtymässä tulee olla työryhmällä ja yhteistyöllä keskeinen rooli.

Vaikka opetustuntikohtaisen valtionosuuden (TPO VOS ja VST VOS) jakoperusteet ovat laskennalliset, ehdotan, että järjestämislupia myönnettäessä luvan saaminen edellyttää tiettyjen, ennalta määritettyjen saatavuuden ja saavutettavuuden kriteerien täyttämistä. Tämä mahdollisesti edellyttää TPO:n koulutuksen järjestämisluvan haussa käytettävien ja kustannustiedonkeruun kysymysten uudelleentarkastelua ja mahdollisten uusien kysymysten lisäämistä. Huomiona esitän, että jatkossa TPO:n kustannustiedonkeruussa olisi tarpeen eritellä koulutuksen järjestämisluvan mukaisen taiteen perusopetuksen ja muun maksullisen toiminnan lisäksi muu taiteen perusopetus. Tällaista on siis kunnan taiteen perusopetuksen järjestämisluvan alla annettu TPO, joka tällä hetkellä tilastoituu muun maksullisen koulutustoiminnan alle ja näin ryhmitetään samaan kategoriaan kuin esimerkiksi konsertteihin ja tapahtumiin liittyvä toiminta. Olisi tärkeää saada tietoa siitä, kuinka paljon TPO VOS -oppilaitoksissa annetaan muuta kuin ministeriön luvamukaista taiteen perusopetusta.

9. Ehdotan taiteen perusopetuksen kustannustietokeruun kysymysten kehittämistä niin, että jatkossa eritellään järjestämisluvan mukainen taiteen perusopetus, muu taiteen perusopetus ja muu maksullinen toiminta toisistaan selkeästi.

On kohtuullista pohtia opetustuntikohtaisen valtionosuusjärjestelmän ajankohtaisuutta ja nykyaikaisuutta valtionrahoituksessa kohdennettaessa ja siirtymistä esimerkiksi oppilaiden suoritusmäärään perustuvaan malliin. Analysoimani materiaalin perusteella en ehdota opetustuntikohtaisen valtionosuusjärjestelmän muuttamista. Koen kuitenkin, että opetus suunnitelman toteutumista tukevat rakenteet voitaisiin huomioida jo koulutuksen järjestämislupia myönnettäessä sekä silloin, kun mahdollisen monivuotisen rahoitusjärjestelmän toteutuessa, oppilaitosten toimintaa väliarvioidaan. Esimerkiksi saavutettavuuteen liittyvien vapaaoppilaspaikkojen, alennettujen oppilasmaksujen, kielellisten ja kulttuuristen vähemmistöjen aktiivinen huomioiminen, oppimäärien välisen liikkuvuuden mahdollistaminen, monitaiteisuuden hyödyntäminen oppisuunnitelman rakenteissa ja kansainvälisyys ovat kriteerejä, joiden tulisi olla koulutuksen järjestämislupien edellytys.

10. Ehdotan, että kustannustietojen raportoinnin ymmärrettävyyttä, muiden selvitysten tekemistä, ja muiden valtion (erityis)avustusten hakuprosessia kehitetään ja tuetaan tarjoamalla työpajoja sekä julkaisemalla monimuotoista ohjaavaa materiaalia.
11. Ehdotan, että mahdollinen työryhmä selvittää, miten olemassa olevia tietopalveluja ja tiedonkeruumuotoja, kuten Vipunen (<http://vipunen.fi>) ja Koski (<http://opintopolku.fi>) sekä Virvatuli-itsearviointimallia (www.artedu.fi) voidaan hyödyntää ja millaisia resursseja niiden toteuttamiseen tarvitaan.

12. Ehdotan taiteen perusopetuksessa keskeisesti vaikuttavien liittojen tuen yhdenmukaistamista sekä TPO-liiton yleisavustuksen vakiinnuttamisen sille tasolle, että se mahdollistaa kahden kokopäiväisen henkilön palkkaamisen.

Keskusteluissani alan toimijoiden kanssa on käynyt ilmi, että rahoituksen, lupien ja raportoinnin selkeyttämisessä ja käyttäjäystävällisyydessä voitaisiin edelleen parantaa käytäntöjä. Koska valtionosuuden keskimääräinen yksikköhinta riippuu suoraan kaikkien koulutuksen järjestäjien rahoitusraportoinnista, ovat kaikki koulutuksen järjestäjät sidoksissa toistensa kykyyn ja haluun täsmälliseen raportointiin. Tämä aiheuttaa osittain epäluuloisuutta oppilaitosten ja taiteenalojen välillä. Valtionavustusten hakuprosessin, kriteerien ja kohdentumista käsittelevien verkkopohjaisen ja monimuoto-opastuksen luominen ja julkaiseminen kaikille toimijoille tarkasteltavaksi ja harkittavaksi Opetushallituksen toimesta koettaisiin hyödylliseksi. Tarkasteltuani valtionrahoituksen ja valtionavustusten jakautumista taiteenalojen välillä ja toimijakohtaisesti, totean, että musiikin laajan oppimäärän VOS-oppilaitoksille kohdentuu myös huomattava osuus valtionavustuksia suhteessa etenkin niihin taiteenaloihin, joiden rahoitus on epävakampaa ja osuus VOS-rahoituksessa huomattavasti vähäisempää. Toisaalta jakauma vaikuttaa järkevältä, sillä musiikin VOS-oppilaitoksia on suhteessa eniten, toisaalta taas erityisesti tukea tarvitsisivat ne taiteenalat, joille ei voida jakaa edes minimivaltionosuusrahoitusta. On todettava, että vähemmän VOS-tukia saavat taiteenalat ja oppilaitokset eivät edes hae kaikkea myönnettävää rahoitusta, joten avustuksia ei voida heille myöntää. Opetushallituksen raporteista käy myös ilmi, etteivät jätetyt hakemukset välttämättä täytä niille asetettuja kriteerejä. Mielestäni näillä kahdella ilmiöllä on suora yhteys taiteenaloistaisten järjestöjen rahoitukseen ja yksinkertaisesti siihen, ettei oppilaitoksilla tai järjestöillä ole palkallista henkilöstöä, jonka toimenkuvaan avustus- ja hankehakemusten kirjoittaminen kuuluu.

13. Ehdotan, että taiteen perusopetuksen opetustunnin keskimääräisen yksikköhinnan alin mahdollinen taso, 74,92 euroa, nostetaan samalle alimman mahdollisen korvausmäärän tasolle kuin kansalaisopiston opetustunnin yksikköhinta, 82,91 euroa.

Katson, että mikäli opetustuntikohtaiseen valtionosuuden rahoitukseen rakennetaan rinnalle dynaamisempi kohdennettu valtionavustusjärjestelmä, johon osaksi voidaan hyödyntää jo olemassa olevia valtiollisia avustuksia (OKM €600 000 & OPH €700 000 ja €150 000), joita opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus hallinnoivat ja myöntävät, voidaan rakentaa saavutettavuuteen ja saatavuuteen keskittyvän toiminnan selkeä kannustava avustus. Lisäksi taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän saatavuuden ja saavutettavuuden rakentamiseksi tarvitaan merkittävä lisäys valtion talousarvioon ja budjettiin.

14. Ehdotan, että sekä OKM:n myöntämien, että OPH:n hallinnoimien taiteen perusopetukseen kohdistettavien valtionavustusten kokonaissummaa kasvatetaan nykyisestä 1,45 miljoonasta 2 miljoonaan euroon ja näiden kohdentumista sekä erityisalueittain, että painotumista yleisen ja laajan oppimäärän välille tarkastellaan säännöllisin väliajoin.
15. Ehdotan, että valtionvarainministeriön kunnille myöntämä asukas-kohtainen VOS siirretään OKM:n hallinnoitavaksi ja päätettäväksi ja taiteen perusopetukseen tarkoitettu rahoitus kohdennetaan TPO-hon (<https://vm.fi/kunnan-peruspalvelujen-valtionosuus>). Tämän rahoituksen saaminen edellyttäisi kunnilta suunnitelman esittämistä siihen, kuinka taiteen perusopetuksen kokonaisuus tullaan järjestämään. Kunnat hyväksyisivät edelleen paikalliset opetus-suunnitelmien perusteet ja vastaisivat oman koulutuksen järjestämislupansa alla toteutuvan taiteen perusopetuksen lainmukaisuudesta.
16. Ehdotan kunnille myönnettävän asukaskohtaisen valtionosuuden taiteen perusopetuksen euromääräisen laskennallisen perusteen tuplaamista (esim. vuoden 2019 osalta 1.4 euroa/asukas korottamista 2.8 euroon/asukas).
17. Liittyen ehdotukseen 15 ehdotan, että järjestämisluvut myönnetään jatkossa erikseen myös kunnille. Samoin kuin ehdotan, että yksittäiset koulutuksen järjestämisluvut (muut kuin kunnat) siirtyvät malliin, jossa järjestämislupia ja uusia lupia koulutuksen järjestämiseen hyväksytään tietyin väliajoin, ehdotan että myös kuntien tulisi hyväksyttää yleiset, koko taiteen perusopetuksen mahdollisesti kattavat suunnitelmansa opetuksen järjestämiseen ja rahoittamiseen ministeriöllä. Tämä lisäisi myös tiedonkeruun kattavuutta välillisesti.

Kunnalla on oikeus järjestää taiteen perusopetusta, eikä kunnalle tehdä erillistä koulutuksen järjestämislupapäätöstä lukuun ottamatta niitä kunnallisia toimijoita, jotka kuuluvat TPO VOS-rahoituksen piiriin. On keskeistä, että kunnat toimivat alueellisina rahoituksen hallinnoijina ja laajempien paikkakuntakohtaisten kulttuuristen tarpeiden asiantuntijoina. Taiteen perusopetuksen korkealaatuisen opetuksen tarjonnan turvaamiseksi ja jatkuvuuden takaamiseksi olisi kuitenkin tarpeellista tehdä myös kuntien koulutuksen järjestämisestä erityisluvallista, vaikka prosessi olisin kevennetty ja luvat koskisivat suunnitelman mukaisesti kaikkia taiteenaloja, mikäli näitä haettaisiin.

18. Riippumatta siitä, lisääntykö taiteen perusopetuksen opetustunti-kohtainen valtionosuusrahoitus, ehdotan ryhmäopetuksen lisääntyvää painottamista taiteen perusopetuksessa. Tämä on uudistus, jonka on tapahduttava kentän sisältä käsin painottaen uusinta tutkimustietoa sekä oppilaslähtöisyyttä.
19. Ehdotan, että kunnat ja valtio rahoittaisivat jatkossa pitkäjänteistä taiteen perusopetuksen tutkimusta. Selvitykseni perusteella to-
tean, että tälle on akuutti tarve.

Liitteet

Selvityshenkilön asettamispäätös (OKM/9/040/2019)

Asettamispäätös

OKM/9/040/2019

31.1.2019

Viite

Asia

Selvityshenkilön asettaminen

Taiteen perusopetuksen rahoitusjärjestelmän uudistamistarpeet taiteen perusopetuksen saatavuuden turvaamiseksi sekä rahoitusjärjestelmän selkeyttämiseksi ja ajantasaistamiseksi

Taiteen perusopetuksen keskeiset lainsäädännölliset perusteet ovat laki taiteen perusopetuksesta (633/1998) ja asetus taiteen perusopetuksesta (813/1998). Taiteen perusopetuksen rahoituksesta on säädetty kunnan peruspalveluiden valtionosuudesta annetussa laissa (1704/2009) sekä opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetussa laissa (1705/2009).

Alun perin laki taiteen perusopetuksesta annettiin vuonna 1992 (424/1992) ja laki uudistettiin vuonna 1998. Lain 11 §:n mukaan oikeus saada opetustuntikohtaista valtionosuutta edellyttää opetus- ja kulttuuriministeriön lupaa (koulutuksen järjestämislupa).

Luvan myöntämisedellytyksistä on säädetty lain 3 §:ssä. Lupia voidaan myöntää valtion talousarvion rajoissa. Lain 2 §:n mukaan kunta voi järjestää taiteen perusopetusta. Asianomainen ministeriö voi myöntää kuntayhtymälle, rekisteröidylle yhteisölle tai säätiölle luvan järjestää taiteen perusopetusta. Taiteen perusopetusta voidaan, sen mukaan kuin ministeriö päättää, järjestää myös valtion oppilaitoksessa. Koulutusta järjestetään musiikkioppilaitoksissa tai muissa taiteen perusopetusta antavissa oppilaitoksissa taikka muulla tavoin. Musiikin lisäksi muiden taiteenalojen perusopetuksen järjestäjiä otettiin valtionosuusjärjestelmän piiriin 2000-luvulla yhteensä 41. Viimeisimpänä valtionosuusjärjestelmän piiriin otettiin kaksi musiikkioppilaitosta vuoden 2010 alusta lukien. Tämän jälkeen ministeriö ei ole myöntänyt uusia koulutuksen järjestämislupia taiteen perusopetukseen.

Vuonna 2019 taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaisen valtionosuuden piirissä on 87 musiikkioppilaitosta/koulutuksen järjestäjää ja 41 muiden taiteenalojen oppilaitosta/koulutuksen järjestäjää. Muiden taiteenalojen oppilaitokset jakautuvat taiteenaloittain seuraavasti: arkkitehtuuri 1, kuvataide 16, käsityö 5, sanataide 1, sirkustaide 3, tanssi 12, teatteritaide 3. Näiden oppilaitosten valtionosuusrahoitus perustuu opetus- ja kulttuuriministeriön vuosittain määrittämiin suoritteiden (opetustunnit) määriin ja suoritteita vastaaviin yksikköhintoihin. Valtio sääntelee taiteen perusopetuksen valtionosuusmenoja vuosittain valtion talousarviossa suoritekiintiöillä,

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Meritullinkatu 10, Helsinki | PL 29, 00029 Valtioneuvosto
Puh. 0295 3 30004 | kirjaamo@minedu.fi

Undervisnings- och kulturministeriet

Sjötullsgatan 10, Helsingfors | PB 29, 00023 Statsrådet
Tfn 0295 3 30004 | kirjaamo@minedu.fi

www.minedu.fi

Y-tunnus 0245872-8
FO-nummer 0245872-8

OKM/9/040/2019

2 (3)

jotka ovat taiteen perusopetuksessa musiikille ja muille taiteenaloille käytettävissä. Oppilaitokset/koulutuksen järjestäjät raportoivat toteutuneen suoritemääränsä vuosittain. Lisäksi taiteen perusopetukseen kohdennetaan harkinnanvaraisia valtionavustuksia vuosittain valtion talousarviossa.

Opetushallituksen päättämät opetussuunnitelman perusteet (2017) on laadittu yhdeksälle taiteen alalle. Valtionosuusjärjestelmän piirissä on kahdeksan taiteenalan oppilaitoksia. Mediataiteiden (ent. audiovisuaaliset taiteet) oppilaitoksia/koulutuksen järjestäjiä ei ole valtionosuusjärjestelmän piirissä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö asettaa Teidät, professori Anniina Suominen, selvityshenkilöksi tehtävänä muodostaa kokonaisnäkemys taiteen perusopetuksen rahoitusjärjestelmän uudistamistarpeista taiteen perusopetuksen saatavuuden turvaamiseksi sekä rahoitusjärjestelmän selkeyttämiseksi ja ajantasaistamiseksi. Tehtävään sisältyy ehdotusten tekeminen siitä, minkälaisilla lainsäädännöllisillä muutoksilla tai muilla uudistamis- ja jatkotoimenpiteillä rahoitusjärjestelmän toimivuutta ja joustavuutta voitaisiin parantaa.

Selvitys toteutetaan kaksivaiheisena siten, että selvityksen ensimmäinen osa tulee toimittaa opetus- ja kulttuuriministeriölle viimeistään 31.3.2019 ja lopullinen selvitys viimeistään 31.5.2019.

Selvityksen vaiheessa I

tulee tarkastella **taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaisen valtionosuusjärjestelmän** mahdollisia uudistamistarpeita sekä tehdä toimenpide-ehdotuksia erityisesti seuraavien alueiden osalta:

- 1) Rahoituksen ennakoitavuus
 - Rahoitusperusteiden kehittäminen (esim. laskennalliset perusteet ja ns. seitsemän prosentin linjaus)
 - Kustannustiedonkeruun kehittäminen (esim. ohjeistus ja linjaukset)
- 2) Rakenteellinen uudistaminen
 - Koulutuksen järjestäjien moninaisuuden huomioiminen (esim. kunta, kuntayhtymä, rekisteröity yhteisö tai säätiö)
 - Kahden oppimäärän huomioiminen (esim. nykyisiin järjestämislupiin sisältyvät)
 - Musiikin ja muiden taiteenalojen välinen suhde (esim. yhden oppilaitoksen ja koko järjestäjäverkon osalta)
- 3) Saatavuuden edistäminen
 - Rahoituksen piirissä olevan koulutuksen järjestäjäverkon laajuus (esim. mahdollinen laajentamisen tarve ja toteutettavuus)
 - Mahdollisuus monitaiteisiin oppilaitoksiin

Selvityksen vaiheessa II

tulee tarkastella **taiteen perusopetuksen koko rahoitusjärjestelmää, ml. valtionavustukset, sekä**

- 1) ehdottaa, miten rahoituksen piirissä olevien oppilaitosten/ koulutuksen järjestäjien toiminnan arviointia olisi mahdollista kehittää;
- 2) ehdottaa, miten vapaan sivistystyön oppilaitoksissa annettavaan taiteen perusopetukseen kohdistuvan (vapaan sivistystyön) valtionosuusrahoituksen

OKM/9/040/2019

3 (3)

- suhdetta muualla annettavaan taiteen perusopetukseen kohdentuvaan valtionosuusrahoitukseen tulisi mahdollisesti selkeyttää;
- 3) esittää mahdollisia huomioita taiteen perusopetuksen yksikköhintaa ja sen määräytymisprosessia koskien;
 - 4) ehdottaa, miten taiteen perusopetuksen valtionosuus- ja valtionavustusrahoituksen välistä suhdetta tulisi mahdollisesti muuttaa;
 - 5) ehdottaa muita mahdollisia selvitystyön aikana esiin nousevia asioita.

Selvityshenkilön tulee selvitystä tehdessään ottaa huomioon jo tehdyt asiaan liittyvät selvitykset sekä olla yhteydessä muun muassa Taiteen perusopetusliittoon, Suomen lasten ja nuorten kuvataidekoulujen liittoon, Suomen Musiikkioppilaitosten liittoon, Suomen sanataideopetuksen seuraan, Suomen tanssioppilaitosten liittoon (STOPP ry), Käs- ja taideteollisuusliitto Taitoon, Esittävien taiteiden oppilaitosten liittoon, Musiikkioppilaitosyhdistys MOY ry:hyn sekä eri hallinnonalojen viranomaisiin.

Selvityksen ensimmäinen osa tulee toimittaa opetus- ja kulttuuriministeriölle viimeistään 31.3.2019 ja lopullinen selvitys viimeistään 31.5.2019.

Selvitystyöstä ja maksettavasta palkkiosta tehdään erillinen sopimus.

Eurooppa-, kulttuuri- ja urheiluministeri

Sampo Terho

Ylitarkastaja

Hanna Koskimies

Tiedoksi Erityisavustaja Toni Kokko
Kansliapäällikkö Anita Lehikoinen
Ylijohtaja Riitta Kaivosoja
Toiminnanjohtaja Viivi Seirala/Taiteen perusopetusliitto ry
Päällikkö Petri Lehikoinen OPH

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la Culture

ISBN 978-952-263-653-9 (PDF)

ISSN 1799-0351 (PDF)